

HYPPY YLI HELVETINKUILUN

Päähenkilön ontologia, rakentuminen ja kehittyminen Astrid Lindgrenin teoksessa

Ronja, ryövärintytär

Reetta Ylitalo

Syventävien opintojen tutkielma

Yleinen kirjallisuustiede

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Toukokuu 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Yleinen kirjallisuustiede			
Tekijä – Författare – Author Reetta Ylitalo			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Hyppy yli Helvetinkuilun: Päähenkilön ontologia, rakentuminen ja kehittyminen Astrid Lindgrenin teoksessa <i>Ronja, ryövärintytär</i>			
Työn laji – Arbetets art – Level Syventävien opintojen tutkielma		Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2019	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 47
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Käsittelen tutkimuksessani Astrid Lindgrenin <i>Ronja, ryövärintyttären</i> (1981) päähenkilöä eli Ronjaa. Tutkimukseni kohteena on alkukielinen versio, mutta hyödynnän tutkimuksessani suomennoksessa käytettyjä nimiä. Johdannossa esittelen keskeiset tutkimuskysymykset. Luvussa 2 tarkastelen Ronjaa mahdollisen maailmaan kuuluvana hypoteettisena henkilönä. Lindgrenin romaanissa hyödynnetään useita henkilöhahmon viittaustekniikoita. Näitä ovat Ronjan nimi, tarkka määritelmä ”ryövärintyttäreksi”, persoonapronominit sekä Ilon Wiklandin kuvitus. Tämän jälkeen hyödynnän Marie-Laure Ryanin teoriaa tarinamaailman modaalisesta rakenteesta ja tarkastelen päähenkilön olemassaolon luonnetta teoksessa kielen tasolla erottuvissa maailmoissa. Ronja toimii tarinamaailman todellisuudessa, ja lukija suhtautuu tarinamaailman todellisuuteen autonomisena alueena. Fiktiivisen autonomisen todellisuuden lisäksi Ronjan episteeminen maailma, mallimaailmat sekä vaihtoehtoiset universumit ovat olennainen osa romaania. Tarinamaailman modaalisen rakenteen jälkeen tutkin Ronjan yksilöllisyyttä. Erittelen hahmon keskeisiä piirteitä Uri Margolinin määrittelemien henkilöhahmon ulottuvuuksien mukaisesti. Ronjan ulkonäön keskeisiä piirteitä ovat tummasilmäisyys ja mustat hiukset. Muita hahmon piirteitä ovat muiden muassa päättäväisyys, terveys, ketteryys sekä rohkeus. Ronjan erotettavuus on tarinassa selkeä, sillä hän on teoksen alussa ainoa lapsihenkilöhahmo. Birkin tullessa mukaan tarinaan sukupuoli on ensimmäinen seikka, joka erottaa heidät toisistaan. Ronja kasvaa ja kehittyy fyysisesti ja psyykkisesti teoksen tarinan aikana. Ronja ajattelee itseään samana, jatkuvana yksilönä. Tämän todistaa Ronjan näkemä uni, jossa hän identifioi itsensä unensa pikkutyttöksi. Toisinaan jatkuvuuden ja samuuden auktoriteettina toimii kaikkitietävä kertoja.</p> <p>Luvussa 3 tutkin päähenkilön kompleksisuutta ja kehittymistä Uri Margolinin määrittelemien ulottuvuuksien sekä Maria Nikolajevan tutkimusta apuna käyttäen. Lähestyn Ronjaa pyöreänä ja dynaamisena henkilöhahmona. Luonnolla on suuri rooli Ronjan yksilöllisen identiteetin kehittämisessä. Metsä on paikka, jossa hän ottaa ensimmäiset itsenäistymien askeleet. Henkilöhahmon hahmottamistapa ja kognitiivinen ulottuvuus kehittyvät merkittävästi ensimmäisen metsäretken aikana. Useat Ronjan kohtaamat konkreettiset haasteet liittyvät luonnossa selviytymiseen. Ronjalla on vahva suhde luontoon koko tarinan ajan. Ronjan sukupuolta ja seksuaalisuutta tutkittaessa Birkillä on merkittävä rooli. Ronjan käytös ja puhetapa muuttuu Birkin ystävyyden vakiinnuttua. Ronja alkaa toisinaan jäljitellä Loviisan tekoja ja puhetapaa. Ronjan ja Birkin tarinaa voi tarkastella ystävyytenä tai rakkaustarinana. Ronjan moraali muuttuu teoksen aikana. Hänen mielipiteensä eivät aina perustu tarinan alkupuolella hänen omiin kokemuksiinsa, vaan ovat sidoksissa Matiaksen yhteisön mielipiteisiin. Birkin kanssa ystävystytyttyään Ronja alkaa kyseenalaistaa vihanpidon Borkaryöväreiden kanssa. Kyseenalaistaminen johtaa Helvetinkuilun hyppyyn, joka on Ronjan itsenäisyyden julistus. Hahmo omaa oman moraalikäsitteensä ja on itsenäinen subjekti, ei ainoastaan ryöväriyhteisön jäsen. Ronja ja Birk perustavat oman, rauhanomaisen yhteisön metsään. Polariteetit yhdistyvät, kun Matias hyväksyy Ronjan ja Birkin ystävyyden ja käy kaksintaistelun Borkan kanssa.</p> <p>Vaikka <i>Ronja, ryövärintyttärestä</i> on tehty useita tutkimuksia, mahdollisten maailmojen teoriaan liittyvää tutkimusta ei teoksesta löydy. Tämä luo mahdollisuuden uudelle jatkotutkimukselle. Myös henkilöhahmoihin keskittyvää tutkimusta on yllättävän vähän, vaikka jokainen aiempi tutkimus tekeekin tavalla tai toisella huomioita henkilöhahmoista.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Henkilöhahmo, mahdolliset maailmat, yksilöllisyys, erotettavuus, jatkuvuus, Astrid Lindgren			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto Helda			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	2
2. Ronjan henkilöhaahmon rakentuminen	4
2.1 Päähenkilön olemassaolo ja tarinamaailman modaalinen rakenne	4
2.1.1 Viittaustekniikat päähenkilöön	4
2.1.2 Tarinamaailman todellisuus ja päähenkilö	7
2.1.3 Tiedon maailma	9
2.1.4 Mallimaailmat	13
2.1.5 Vaihtoehtoiset universumit	17
2.2 Yksilöllisyys	19
2.3 Erotettavuus	25
2.4 Jatkuvuus ja samuus	26
3. Päähenkilön kompleksisuus ja kehittyminen	29
3.1 Henkilöhaahmon litteys/pyöreys sekä staattisuus/dynaamisuus	29
3.2 Ronja ja luonto	31
3.3 Ronjan sukupuoli ja seksuaalisuus	36
3.4 Ronjan moraali	39
4. Päätäntö	43
Lähteet	45

1. Johdanto

Käsittelen tutkielmassani Astrid Lindgrenin teosta *Ronja, ryövärintytär* (*Ronja Rövardotter*, 1981), joka on kirjailijan viimeinen suuri romaani. Tutkimukseni kohteena on alkukielinen versio, mutta hyödynnän tutkimustekstissäni suomennoksessa käytettyjä nimiä. Tutkimuksessani keskityn teoksen päähenkilöön, mutta tulen tekemään huomioita myös muista henkilöihahmoista. Seuraavaksi esittelen keskeiset tutkimuskysymykset ja tutkielmani sisällön.

Lähden liikkeelle oletuksesta, että Ronja on teoksen ainoa päähenkilö. Luvussa 2 selvitän Ronjan henkilöihahmon rakentumisen keinoja ja ontologista luonnetta. Lähestyn Ronjaa mahdollisen maailman hypoteettisena henkilönä Uri Margolinin määritelmien mukaisesti. Käyn läpi Lindgrenin romaanin universumin modaalista rakennetta Marie-Laure Ryanin teoriaa apuna käyttäen sekä pohdin päähenkilön olemassaolon luonnetta tarinamaailmassa. Tämän jälkeen tarkastelen Ronjan yksilöllisyyttä, erotettavuutta sekä jatkuvuutta ja samuutta.

Luvussa 3 tarkastelen päähenkilön kompleksisuutta ja kehittymistä. Tarkastelen Ronjan kasvua ja sisäisen elämän kehittymistä Uri Margolinin määrittelemien henkilöihahmon ulottuvuuksia sekä Maria Nikolajevan (2002) tutkimusta apuna käyttäen. Keskeisiä termejä ovat henkilöihahmon kuvaus, ulottuvuudet sekä kompleksisuus. Romaania tutkittaessa esiin nousee kysymys kuvituksen roolista teoksen rakenteessa ja tarinassa. *Ronja, ryövärintyttären* kuvituksen on tehnyt Ilon Wikland, joka on kuvittanut myös useita muita Lindgrenin teoksia. Vaikka keskityn työssäni Lindgrenin tekstiin, tulen tekemään muutamia huomioita myös kuvituksesta.

Vaikka *Ronja, ryövärintytär* ei olekaan Astrid Lindgrenin tutkituin teos, romaanista on tehty useita tutkimuksia ja artikkeleita. Jokainen tutkimus tekee tavalla tai toisella huomioita henkilöihahmoista. Tästä huolimatta varsinaista henkilöihahmotutkimusta on tehty varsin vähän. Vaikuttaa siltä, että Lindgrenin henkilöihahmoja tarkasteltaessa Peppi Pitkätossu toimii usein vertailukohtana Ronjalle (esim. Bjorvand 1997, Natov 2007). Jos taas tutkimus käsittelee romaanin lajia tai teemoja, vertailuun *Ronja*,

ryövärintyttären kanssa nousevat esiin *Mio, poikani Mio* (1954) sekä *Veljeni Leijonamieli* (1973) (esim. Bergom-Larsson 1983).

Ronja, ryövärintyttären aiempaa tutkimusta selvitettäessä löydettävissä on huomattavasti enemmän sukupuolentutkimukseen liittyvää aineistoa kuin maailmankuvaan ja itsenäistymiseen keskittyvää tutkimusta. Aikaisempaa tutkimusta tarkasteltaessa Marketta Keisun lisensiaatintyö muistuttaa eniten omaa lähestymistapaani teokseen. Keisu käsittelee lisensiaatintyössään Lindgrenin tunnetuimpia tyttöhahmoja: Melukylän Liisaa, Marikkia, Peppi Pitkätossua sekä Ronjaa. Kommentoin aikaisempaa tutkimusta niiltä osin, joilta se on hyödyllistä oman aiheeni puitteissa. Pyrin myös kiinnittämään enemmän huomiota teoksen kohtiin, jotka ovat merkityksellisiä mutta jääneet aiemmassa tutkimuksessa yllättävän vähälle huomiolle. Tällainen on esimerkiksi yhdeksänten lukuun sijoittuva kohta, jossa Ronja hyppää Helvetinkuilun yli ja tarjoutuu panttivanngiksi Borkaryöväreille.

2. Ronjan henkilöhaahmon rakentuminen

Tässä pääluvussa tutkin Ronjan henkilöhaahmon rakentumista. Luvussa 2.1.1 tarkastelen *Ronja, ryövärintyttären* tekniikoita, joilla viitataan romaanin päähenkilöön. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan tarinamaailman todellisuutta sekä todellisuuden kytkeytymistä henkilöhaahmoon eri tyyppisten ilmausten kautta Marie-Laure Ryanin teoriaa apuna käyttäen. Luvuissa 2.2 ja 2.3 keskityn Ronjan haahmon yksilöllisyyttä ja erotettavuutta Uri Margolinin teoriaa apuna käyttäen. Luvussa 2.4 tarkastelen päähenkilön jatkuvuutta ja samuutta Margolinin teoriaa soveltaen sekä pohdin, voiko Lindgrenin luomassa maailmassa esiintyvä Ronja esiintyä muiden luomissa fiktionaalisissa maailmoissa.

2.1 Päähenkilön olemassaolo ja tarinamaailman modaalinen rakenne

Tässä luvussa käsittelen päähenkilön olemassaolon luomisen perustaa Lindgrenin romaanin tarinamaailmassa. Luvussa 2.1.1 käsittelen romaanissa esiintyviä tekniikoita, joilla viitataan päähenkilöön. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan tarinamaailman modaalista rakennetta ja päähenkilön suhdetta romaanissa ilmeneviin maailmoihin. Käytän apunani Marie-Laure Ryanin mahdollisten maailmojen teoriaa. Luvussa 2.1.2 käsittelen tarinamaailman todellisuutta. Luvussa 2.1.3 käsittelen tiedon maailmaa. Luvussa 2.1.4 tarkastelen mallimaailmoja. Luvussa 2.1.5 käsittelen romaanissa esiintyviä vaihtoehtoisia universumeita.

2.1.1 Viittaustekniikat päähenkilöön

Tässä alaluvussa pyrin erittelemään teoksessa käytettyjä Ronjaan liittyviä viittaustekniikoita ja kuinka ne omalta osaltaan luovat perustan haahmon olemassaololle tarinamaailmassa. Margolinin mukaan henkilöhaahmoon viittaavat ilmaisut voidaan jakaa kolmeen osaan: nimeen, persoonapronomineihin sekä tarkkoihin määritelmiin (2007, 66). Margolinin mukaan yksilön olemassaolon ehto täyttyy jos ja vain jos teksti vakiinnuttaa ainutlaatuisesti, vakaasti ja yksiselitteisesti yksilön jäsenyyden tarinamaailman todellisuudessa tai jossakin tarinamaailman todellisuuden sisäisistä

maailmoista. Viittausilmaisujen käyttö jäsenyyden luomisessa on yksinomaan kielellinen toiminto. Kun tällaisia ilmaisia esiintyy kertojan diskurssissa tarjoten varman ja yksiselitteisen viittauksen, tämä ehto on täyttynyt. Nämä viittaukset osoittavat lukijalle kuka, mitä tai mitkä ovat tarinamaailman asukkaita (1990, 850–851). *Ronja, ryövärintytärtä* tutkittaessa listaan voi lisätä vielä yhden viittaustekniikan, joka on Ilon Wiklandin kuvitus. Tarinamaailman toimijan jäsenyyden luominen ei välttämättä näin ollen ole yksinomaan kielellinen toiminto, kuten Margolin artikkelissaan väittää asian olevan.

Viittaaminen henkilöhaamoon teoksen nimessä antaa vaikutelman henkilöhaamon merkittävyydestä. Tarinan ensimmäisessä lauseessa haamon olemassaolo tarinamaailman todellisuudessa varmistuu: ”Den natten då Ronja föddes ---” (Lindgren 1981, 5). Myöhemmin lukija saa tietää, että Birk on syntynyt samana yönä. Ronjasta kuitenkin muodostuu keskeisempi henkilö, sillä tarinassa Ronjan haamo saa tekstissä Birkiä enemmän omaa tilaa. Kerstin Ljunggrenin kirjoittamassa teoksessa Astrid Lindgren kertoo Ronja-nimen alkuperästä näin: ”Jo, det finns en lappkäta som heter Juronjaurekåtan. Och då plockade jag bara ut två stavelser: Ronja. Jag tyckte det låt bra” (1992, 66). Nimellä ei vaikuttaisi näin ollen olevan laajempaa kuvaavaa tehtävää. Uuden ruotsalaisen nimen luominen lisää kuitenkin Lindgrenin haamon ainutlaatuisuutta.

Nimi on henkilöhaamon seuraamisen edellytys. Nimi kokoaa yhteen henkilöä koskevat kuvaukset, esitykset ja viittaukset sekä lukijan hypoteesit hänen ominaisuuksistaan (Mikkonen 2017). Romaanin ensimmäisessä lauseessa Ronjaan yksiselitteisesti ja haamo varmistuu näin tarinamaailman toimijaksi. Lukijalle on luotu perusta haamon seuraamiselle. Teoksen nimen perusteella lukijalla on alustava hypoteesi siitä, kuka Ronja on. Lukija alkaa rakentaa vähitellen omaa käsitystään Ronjan ominaisuuksista, kun Ronjan nimi toistuu useaan otteeseen tekstissä. Lukija yhdistää nimeen liitetyt kuvaukset samaan henkilöhaamoon.

Tarinan edetessä haamoon viitataan myös muiden tekniikoiden avulla. Henkilöhaamon suhde tarinaan sekä kerronnallisiin ratkaisuihin selvenee. Merkittävin Ronjaan viittaava toistuva tarkka määritelmä on ”rövardotter”. Matias kutsuu Ronjaa tällä nimellä heti syntymän jälkeen. Ronjan suhtautuminen määritelmään muuttuu tarinan edetessä

kompleksisemmaksi. Jens Andersen huomauttaa Astrid Lindgrenin elämäkerrassaan, että myöhemmistä elokuvan- ja kirjannimistä poiketen Lindgren kirjoitti Ronjan sukunimen aina pienellä kirjaimella. Hän on kyllä Matiaksen tytär, mutta ennen kaikkea oma ryövärintyttärensä (2016, 380).

Persoonapronomineilla on sama tehtävä kuin nimellä, mutta lisäksi ne ilmaisevat henkilöahmon ja kerronnan suhdetta (Mikkonen 2017). Kerronta toteutuu Lindgrenin teoksessa pääasiassa yksikön kolmannessa persoonassa. Ronjan hahmoon viitataan persoonapronominilla ”hon”. Henkilöhahmojen repliikeissä Ronjan hahmoon viitataan myös persoonapronomineilla ”du” sekä ”vi”. Muutos Ronjan kielenkäytössä tapahtuu, kun hän alkaa käyttää pronominia ”vi” viitatessaan itseensä ja Birkiin eikä ainoastaan Matiaksen yhteisön jäsenien kanssa puhuessaan. Kaikkitietävän kertoja viittaa Ronjasta ja Birkistä raportoidessaan persoonapronominia ”de”. Tekstiin sisältyy myös suoraan Ronjan ajatuksia raportoivia kohtia, jossa henkilöahmo viittaa itseensä luonnollisesti persoonapronominilla ”jag”. Viimeksi mainittu on harvinaisin muoto, sillä Lindgren käyttää sitä vain neljässä eri kohtauksessa. Yksi niistä tiivistää Ronjan hahmon sisäisen konfliktin: ”Vem sörjer inte, tänkte Ronja. Måste jag inte sörja som inte kan vara till lags åt någon?” (Lindgren 1981, 199). Ronja on yrittänyt tasapainotella teoksen alkupuolella Matiaksen ja Birkin välillä. Kun tämä osoittautuu mahdottomaksi, hän valitsee Birkin. Ristiriita säilyy tästä huolimatta valinnan jälkeenkin, sillä Ronja on edelleen äitinsä ja muiden Matiaksen yhteisön jäsenten kanssa hyvissä väleissä.

Kansikuvassa esiintyy vain yksi ihmistä representoiva hahmo. Tämä ohjaa lukijan yhdistämään teoksen nimihahmon ja kansikuvan hahmon toisiinsa. Ronja on tunnistettavissa samaa hahmoa esittäväksi kuvaksi ilman tekstiä suurimmassa osasta kuvista. Kun tarkastelee kuvitusta samaan henkilöahmoon viittaavien ilmausten valossa, vuorovaikutussuhde kuvan ja tekstin välillä on merkittävimmillään teoksen ensimmäisessä luvussa, jossa Ronja kehittyy vauvasta lapseksi. Ronjalla ei ole kuvattu olevan syntymämerkkiä tai muuta ulkonäköön liittyvää yksityiskohtaa, jonka avulla Ronja-vauvan ja vanhemman Ronjan voisi kuvien kautta yhdistää, mutta sekä vauvalla että vanhemmalla Ronjalla on tummat hiukset. Radikaali muutos henkilöahmon koossa selittyy luvun tekstin avulla, joka sisältää ajallisia aukkoja. Myöhemmin useat Wiklandin kuvituksen ja Lindgrenin tekstin osoittamat henkilöahmon ominaisuudet vastaavat toisiaan. ja esimerkiksi jokaisessa kesäaikaan sijoittuvassa kuvassa Ronja on

paljain jaloin, joka on Ronjan ominaisuus, joka mainitaan tekstissä. Romaanin vuonna 2014 otettu painos sisältää kansikuvan mukaan luettuna 40 kuvituskuvaa. Ronja esiintyy 32:ssa kuvassa, joko isommassa tai pienemmässä roolissa. Ronjan ollessa pieni suhteessa kuvan isoon kokoon kuva keskittyy joko tapahtumaan tai miljöön tunnelman tuomiseen. Tapahtumaan keskittyvä on esimerkiksi kuva, jossa Ronja ja Birk ajavat männiäiset pois Karhuluolasta (ks. Lindgren 1981, 151). Ronjan hahmoon keskittyvät kuvat ovat vuorovaikutuksessa tekstin kanssa siten, että ne käsittelevät muiden muassa Ronjan ihmissuhteita, ominaisuuksia tai tunteita. Ronjan tunteisiin ja ihmissuhteisiin keskittyvä kuva on esimerkiksi kuva, jossa Ronja lyö Matiasta (ks. Lindgren 1981, 122). Tekstin kautta lukija saa tietää, miksi Ronja lyö isäänsä: syynä on Birkin puolustaminen. Loviisa sisältyy kuvaan siten, että hän tarkkailee tapahtumaa vierestä. Näin kuva täydentää omalta osaltaan tekstiä, sillä tekstin kohta keskittyy Ronjan ja Matiaksen tekoihin ja dialogiin.

2.1.2 Tarinamaailman todellisuus ja päähenkilö

Tässä luvussa käsittelen *Ronja, ryövärintyttären* tarinamaailman todellisuutta sekä Ronjan asemaa tekstin todellisuudessa Marie-Laure Ryanin mahdollisten maailmojen teoriaa apuna käyttäen. Ryanin mukaan kertomuksen modaalinen rakenne voidaan jakaa kahteen pääkategoriaan. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat absoluuttisen autonomisen olemassaolon omaavat maailmat. Toiseen kategoriaan kuuluvat maailmat, jotka ovat olemassa henkilöhahmon mentaalisen toiminnan kautta (1985, 720). *Ronja, ryövärintyttären* tarinamaailman todellisuus on luonteeltaan autonominen ja se on riippumaton päähenkilön mentaaliseen toiminnasta. Ronja toimii tarinamaailman todellisuudessa. Lukijan kuva todellisuudesta täydentyy Ronjan mentaalisen toiminnan kautta. Hahmon mentaalisen toiminnan kautta saadut lausunnot eivät ole kuitenkaan yhtä varmoja kuin todellisuuden kuvaukset.

Ryanin mukaan kertomuksen universumin todellinen maailma on yksinkertaisesti ympäristö, johon hahmot suhtautuvat todellisena. Hahmot suhtautuvat siihen samalla tavoin kuin me suhtaudumme ”todellisuuteemme”, jonka jäseniä olemme. Tarinamaailman todellisuus on muiden kategorioiden tavoin kirjailijan luomus, mutta lukija suhtautuu siihen aivan kuin se olisi autonominen (1985, 720). Lindgrenin teoksen ensimmäinen lause johdattaa tarinamaailman todellisuuteen:

Den natten då Ronja föddes gick åskan över bergen, ja, det var en åsknatt så att allt oknytt som höll till i Mattisskogen förskrämt kröp undan i sina hålor och gömslen, bara de grymma vildvitrorna gillade åskväder mer än alla andra väder och flög med tjut och skrik runt rövarborgen på Mattisberget. (Lindgren 1981, 5)

Lukijalla on teoksen nimen kautta vihje siitä, kuka ja mikä Ronja on. Ronja tulee osallistumaan jollakin tavalla tarinamaailman universumiin. Lukija ei kuitenkaan voi sanoa, miksi Ronja on tarinan kannalta merkittävä ja millä tavoin Ronjan on olemassa tarinamaailmassa – onko kyseessä tarinamaailman todellisuuden toimija, aave, kuollut henkilö vai hahmo, joka sijoittuu ainoastaan teoksen vaihtoehtoisin universumeihin? Tarinamaailmaan johdattavassa lauseessa Ronjan henkilöihahmon olemassaolo ja asema tarinamaailman todellisuuden toimijana varmistuu. Tapahtumamiljöiden esittely on kuitenkin suuremmissa osassa.

Romaanin alkulauseessa esitellään kaksi keskeistä romaanin tapahtumamiljöötä: metsä ja linna. Nämä miljööt luovat puitteet tarinamaailman kokonaisuuden olemassaololle sekä toimivat perustana päähenkilön toiminnan mahdollisuuksille. Ajattarien mainitseminen alkulauseessa laajentaa lukijan käsitystä siitä, miten romaanin tarinamaailman logiikka eroaa omasta todellisuudestamme. Lindgrenin luoma fiktiivinen maailma sisältää yliluonnollisia olentoja. Lukijan on hyväksyttävä heti alussa vaihtoehtoinen logiikka, jotta hän voi onnistuneesti jatkaa lukukokemusta. Erilaisen logiikan hyväksyminen mahdollistaa immersion eli syventymisen teoksen maailmaan. Koska kerronnasta vastaa tarinan alussa kaikkietävä kertoja, logiikan eroamisen luonne on vakuuttava eikä jää epäselväksi, etteivätkö ajattarat olisi todellisia luodun tarinamaailman luonnollisten lakien mukaan. Matias ja Loviisa suhtautuvat niihin todellisina, joten ne kuuluvat tarinamaailman todellisuuteen. Ensivaikutelma todellisuuden maailmasta on tummasävyinen, sillä ukkosen ja linnan voi liittää goottilaisen kirjallisuuden kuvastoon. Myöhemmin tekstissä kertoja kuitenkin luo vaikutelman linnamiljöön turvallisuudesta ja metsän kauneudesta Ronjan kokemusten kautta. Linna edustaa realistista elinympäristöä, kun taas metsän miljööseen kuuluu fantastisia elementtejä.

Ryanin mukaan tekstin todellisuus on sarja erilaisia tiloja ja tapahtumia, jotka yhdessä muodostavat historian. Tekstin todellisuus muodostaa myös yleiset lait, jotka

määrittelevät mahdollisen tulevan kehityksen suunnan nykyisestä tilanteesta. Tekstin todellisuus jakautuu näin ollen kahtia: tosiasialliseen sekä toteutuvaan alueeseen. Toteutuva alue on teknisesti ottaen mahdollinen maailma, jossa todellisuuden nykyinen olotila linkittyy tulevaan ajalliseen ilmaisuun (Ryan 1991, 113–114). Toteutuva alue enteilee tulevia tapahtumia, ja väitteen ajallinen ilmaisu osoittaa sen, että tapahtuma on vielä tulossa eikä ole osa menneisyyttä. Ryanin mukaan toteutuva alue kuitenkin eroaa muista kerronnan todellisuuden modaalisen rakenteen vaihtoehtoisista mahdollisista maailmoista siten, että se on ehdottomasti olemassa, eikä ole hahmon mentaalisen toiminnon luomus (1991, 113–114). *Ronja, ryövärintyttären* tulevia tapahtumia tarkasteltaessa henkilöhahmojen käsitykset ja kuvitelmat tulevaisuudesta ovat huomattavasti suuremmissa osassa kuin tarinamaailman todellisuuden toteutuva alue. Toteutuvan alueen esimerkkinä voi käyttää teoksen loppupuolelle sijoittuvaa kohtaa: ”De båda hövdingarna satt länge och blickade dystert in i en framtid där Mattissättens och Borkaättens stolta rövarliv skulle vara endast en saga och snart förgätet minne” (Lindgren 1981, 228–229). Tässäkin virkkeessä Matias ja Borka ajattelevat tulevaisuutta, mutta he eivät kuvittele tapahtumia. Ryövärielämän loppuminen on tosiasia, joka tulee toteutumaan tulevaisuudessa, sillä Ronja ja Birk ovat molemmat kieltäytyneet jatkamasta ryöväysperinnettä. Elämä ilman ryöväämistä on tarinamaailman todellisuuden nykyhetkessä mahdollinen maailma, joka varmasti toteutuu tarinamaailman todellisuuden tulevaisuudessa.

2.1.3 Tiedon maailma

Tässä luvussa siirryn tarkastelemaan toista Ryanin pääkategoriaa ja Ronjan asemaa tässä kategoriassa. Ryanin mukaan toisessa tarinamaailman modaalisen rakenteen pääkategoriassa on olemassa henkilöhahmon mentaalisen toiminnan kautta. Tämä kategoria sisältää kolme erilaista maailmaa: autonomisen maailman representaatiot, idealisoidut mallit maailmasta sekä mielen luomat vaihtoehtoiset maailmat absoluuttiselle maailmalle (1985, 720). Ryanin mukaan yksilöt rakentavat tarinamaailman todellisuudessa omat modaaliset järjestelmänsä kytkeytymällä maailmaa luovaan tai maailmaa representoivaan toimintaan. Yksi näistä on tiedon maailma. Tiedon maailman väitteiden oletetaan olevan tosia viitemaailmansa sisällä. Viitemaailmalla Ryan tarkoittaa maailmaa, jota tiedon maailman väitteet representoivat. Viitemaailman oletetaan olevan olemassa itsenäisenä tekstin todellisuudessa. Tekstin

implisiittinen puhuja sijoittuu tekstin viitemaailmaan (1991, 25, 1985, 722). *Ronja, ryövärintyttäressä* viitemaailma ja implisiittinen puhuja tulevat esiin erityisesti silloin, kun kertojan asenne on ironinen.

Ryan ei erota tiedon ja uskon maailmoja toisistaan. Syynä on se, että niiden erottaminen edellyttää ulkopuolisen näkökulman tiedon maailmaan. Voimme selvittää, mitä toinen henkilö todella tietää ja mitä hän yksinkertaisesti uskoo, muttemme voi tehdä samaa oman mieleemme rakennelmille. Ryan erottelee faktat ja väärät uskomukset toisistaan tarkistamalla henkilöhahmon tiedon maailman sisällön viitemaailman perustavia väitteitä vastaan (1985, 722). Ryanin mukaan kerronnan toteutuessa yksikön kolmannen persoonan näkökulmasta tiedon maailman modaaliset sidesanat arvioidaan vertaamalla subjektin väittämää totuutta ja viitemaailman objektiivista totuutta. Ryanin erittelee hahmon objektiivisen tiedon maailman neljä episteemistä kategoriaa (1991, 115; 1985, 722). Objektiivisella totuudella tarkoitetaan tarinamaailmassa esiintyviä tosiasioita, jotka eivät ole riippuvaisia henkilöhahmojen näkökulmista. Seuraavaksi käyn nämä kategoriat läpi esimerkkien avulla. Kategorioita on syytä tarkastella sen vuoksi, että ne osoittavat henkilöhahmon tiedon maailman moniulotteisuuden. Tiedon maailma rakentaa omalta osaltaan henkilöhahmoa siten, että siinä ilmenee esimerkiksi hahmon rehellisyys itselleen ja toisille henkilöhahmoille.

Ensimmäinen kategoria on viitemaailman ja hahmon tiedon maailman vastaavuus (1991, 115). Teoksessa useat lauseet toteutuvat Ronjan toimiessa fokalisoijana, ja monet lausunnot perustuvat Ronjan tiedon maailmaan. Esimerkki hahmon tiedon maailman ja viitemaailman vastaavuudesta löytyy kohtauksesta, jossa Ronja näkee Birkin ensimmäistä kertaa: ”Ronja visste att hon inte var det enda barnet i världen” (Lindgren 1981, 31). Viitemaailma varmistaa hahmon tiedon totuudenmukaisuuden. Birk, toinen lapsihenkilöhahmo, osallistuu tarinan kohtaukseen. Hänen olemassaolonsa on riippumaton Ronjan tiedon maailmasta. Toinen Ryanin määrittelemä vaihtoehto on konflikti, jossa hahmo pitää väitettä vääränä, vaikka väite on totta (1991, 115). Esimerkkinä tästä kategoriasta voi pitää kohtausta, jossa Ronja kertoo Matiakselle Borkaryöväreiden muuttaneen Matiaksenlinnaan, mutta Matias ei usko Ronjaa heti. Lukija tietää Ronjan väitteen olevan tosi aiempien tapahtumien perusteella, mutta Matias pitäytyy aluksi vanhassa, väärässä käsityksessään. Kolmas Ryanin erittelemä vaihtoehto on se, ettei hahmo ole tietoinen asiasta (1991, 115). Ronja ei ole paikalla tai

ole tekemisissä Borkaryöväreiden kanssa ennen Birkin tapaamista. Tästä johtuen Ronja ei ole tietoinen Borkaryöväreiden muutosta Matiaksenlinnaan ennen kuin Birk kertoo asian hänelle. Neljäs ja viimeinen vaihtoehto Ryanin mukaan on epävarmuus. Vaillinainen tiedon maailma merkitsee sitä, että jotkut asiat teoksen viitemaailmassa jäävät selvittämättä (1991, 115). Vaillinainen tiedon maailma liittyy epävarmuutta lukeutuviin väitteisiin. Tarinan merkittävin selvittämättä jäävä kysymys on Kalju-Pietun kertoman tarinan todenperäisyys: ”Där finns det silverklumpar stora som bullerstenar”, sa Ronja. ’Och vem vet, det kanske inte är någon saga? Skalle-Per svor på att det var sant. Vi kan rida dit nån dag och titta efter, jag vet var det är’” (Lindgren 1981, 239). Jos Kalju-Pietun satu on totta, Ronjalla ja Birkillä on tulevaisuudessa elinkeino. Koska hopeavuoren olemassaoloa ei todisteta teoksen todellisuudessa, heidän tulevaisuuden elinkeinonsa jää tarinassa avoimeksi.

Ronjan tiedon maailma ei ole rajattu ainoastaan ulkoiseen todellisuuteen ja hänen omaan sisäiseen elämäänsä. Ronjan tiedon maailman monikerroksisuus tulee esiin esimerkiksi kohdassa, jossa Birk kysyy Ronjalta, mitä Matias ajattelee Ronjan lähtemisestä Matiaksenlinnasta:”Han är väl nöjd tänker jag. Att jag är borta, så att han får glömma mej.’ Och hon försökte tro det. Men i sitt hjärta visste hon att det inte var så” (Lindgren 1981, 155).

Kiinnostavaa on, että Ronja tasapainottelee kohdassa uskon ja tiedon välillä. Kuten aiemmin mainitsin, Ryan ei erota uskon ja tiedon maailmoja toisistaan. Tätä teoksen kohtaa tarkasteltaessa voi kuitenkin pohtia, olisiko se tarpeellista. Ronjan tiedon maailma ulottuu Matiaksen yksityiselle alueelle eli Matiaksen mieleen. Täytyy kuitenkin tarkentaa, että vaikka Ronjalla on päätelmä Matiaksen yksityisestä alueesta, hänellä ei ole varmaa tietoa tästä. Koska Ryan ei erota tiedon ja uskon maailmoja toisistaan, kohdan voi katsoa kuuluvan tiedon maailmaan. Lukijalle varmuus tiedon väittämän vastaavuudesta viitemaailman kanssa varmistuu tarinan loppupuolella, kun Matias saapuu pyytämään Ronjaa takaisin kotiin.

Ryan jatkaa henkilöhahmon tiedon maailman teoriaa tiedon maailman hypoteettiseen laajennukseen. Tällä Ryan tarkoittaa väitteitä, jotka sisältyvät mahdollisuuteen tai konditionaaliseen ehtoon *jos... sitten*. Tällaisten väitteiden tulee ottaa huomioon todellisen maailman luonnolliset lait. Hypoteettisten rakennelmien merkitys tarinassa on

se, että ne edustavat henkilöhahmon näkemystä tulevien tapahtumien kulusta (1985, 724). Esimerkki tällaisesta lausunnosta tulee tarinassa esiin silloin, kun Ronja pohtii, miten Matias suhtautuisi Birkin ja Ronjan väliseen ystävyYTEEN: ”Hon bara teg med sådant som hon visste skulle göra honom lessen eller arg. Eller både lessen och arg, vilket han skulle bli om hon berättade för honom om Birk” (Lindgren 1981, 83). Ronjan tiedon maailman perusteella on siis mahdollista, että Matias saa tietää tulevaisuudessa Birkistä. Ronja tuntee Matiaksen ja tietää, millainen Matias on luonteeltaan. Oletamus on looginen tarinamaailman todellisuuden lakien perusteella, joten oletus kuuluu tiedon maailman hypoteettisiin rakennelmiin eikä kuvitelmiin. Lukijan kannalta Ronjan oletamus on johdonmukainen, sillä lukija on aiemmin tarinassa seurannut Matiaksen dramaattisia tunteenpurkauksia sekä hänen vihanpitoaan Borkaryöväreiden kanssa.

Ryanin mukaan päämäärän maailma luodaan, kun henkilöhahmo omistautuu tietyn maalin saavuttamiselle seuraamalla tiettyä menettelytapaa. Toiminta, joka johtaa maaliin (toimintasuunnitelma) on yksi hypoteettisen tiedon maailmojen poluista, kun taas maali liittyy yhteen tai useampaan mallimaailmojen elementteihin. Maalin ja toimintasuunnitelman uudelleenrakentamisen kautta lukija voi kertoa, mitä hahmo itse asiassa tekee, kun hahmo tekee fyysisen eleen (1985, 725–726). *Ronja, ryövärintytär* ei sisällä kovin montaa yksityiskohtaista toimintasuunnitelmaa. Tästä huolimatta romaanista on löydettävissä hahmon toimintaan vaikuttavia seikkoja, joita voi luokitella päämäärän maailmaan tähtääväksi. Esimerkki tästä on Ronjan pitkään suunnittelema villihevosen nappaaminen ja tuominen Matiaksenlinnaan. Ronjan toimintasuunnitelma myös muuttuu ennen sen toteuttamisen alkua Birkin vaikutuksesta: ”Du har rätt, Birk”, sa Ronja. ”Varför skulle jag dra med mej en häst bort från skogen där han hör hemma. Men rida vill jag, och nu är det dags” (Lindgren 1981, 107). Toimintasuunnitelma on villihevosen nappaaminen ja sillä ratsastaminen. Päämäärän maailman maali kuuluu – varsinkin Ronjan alkuperäisessä suunnitelmassa - halun maailmaan. Alkuperäisen suunnitelman maalina voi pitää villihevosen omistamista. Suunnitelman sisällön muuttuessa Ronja hyväksyy sen, ettei omista villihevosta.

Villihevonen säilyy vapaana ratsastuksen suunnitelmasta huolimatta. Ronjan ja Birkin keskustelun ansiosta lukija tietää, mikä henkilöhahmojen aikomus on, kun he odottavat hiljaisuudessa ja pyydystävät villihevoset lassoillaan.

Teoksessa fokalisoiijina toimivat useat henkilöihahmot, joista merkittävimmät ovat Ronja, Matias, Loviisa ja Birk. Fokalisoiijan ollessa joku toinen kuin päähenkilö itse Ronja on useimmiten tarinamaailman todellisuudessa tilanteessa mukana. Yksi poikkeus on löydettävissä. Kun Ronja ja Birk riitelevät asuessaan luolassa kadonneen puukon takia, Ronja lähtee metsään ja Birk jää luolalle, kertoja jääkin seuraamaan Birkiä. Fyysisestä poissaolosta huolimatta Ronjan hahmo on kuitenkin läsnä, sillä kertoja kuvaa Birkin sisäistä maailmaa, hänen ajatuksiaan Ronjasta ja riidasta.

2.1.4 Mallimaailmat

Tässä luvussa pysyttelen henkilöihahmon mentaalisen toiminnan kategoriassa, mutta siirryn henkilöihahmon tiedon maailmasta ideaalisiin mallimaailmoihin ja tarkastelen päähenkilön suhdetta mallimaailmoihin. Näitä mallimaailmoja ovat halun maailma, moraalisten arvojen maailma sekä velvollisuuden maailma. Ryanin mukaan tiedon maailma pyrkii toistamaan kertomuksen universumia sellaisena, kuin se todellisuudessa on. Ideaaliset mallimaailmat havainnollistavat kertomuksen universumin sellaisena, jollainen sen tulisi olla. Yksi mallimaailmoista on halun maailma. Hahmojen halun maailma koostuu väitteistä, jotka sisältävät predikaatin ”on hyvä” tai ”on paha”. Halun sääntö määrittelee nämä predikaatit suhteutettuna yksilöön. Haluttu tila on tyypillisesti tietyn objektin omistaminen. Haluttu toiminta on luontaisesti palkitsevaa (1985, 726; 1991, 117).

Ryanin mukaan halun maailma tyydyttyy teoriassa tarinamaailman todellisuudessa, jos kaikki hyväksi määritellyt väitteet ovat totta tarinamaailman todellisuudessa (1991, 118). Ronjaa tutkittaessa toteutuva halun maailmaan liittyvä seikka toteutuu silloin, kun Ronja ilmaisee toivovansa Birkin olevan hänen veljensä. Kohtauksessa Ronja ei ajattele Matiaksen yhteisön moraalien tai velvollisuuteen maailmaan liittyviä asianhaaroja. Hän toivoo Birkin ystävyyttä, koska se on hänen itsensä kannalta hyvä asia. Ystävän kutsuminen omaksi ”veljekseen” lisää omistavan elementin toiveeseen. Ronja kuitenkin sallii samanaikaisesti Birkin ajattelevan Ronjasta omistavalla tavalla ”siskonaan”. Ryan jatkaa, että halun maailma ja tarinamaailman todellisuus joutuvat konfliktiin, jos ei-toivottu toiminta tapahtuu tai olotila muuttuu huonoksi (1991, 118). Matiaksen halun maailmaan liittyy ajatus siitä, että Ronja hyväksyy ja pitää hyvänä kaikkea, mitä Matias tekee. Tämä tulee ilmi kohtauksessa, jossa Matias kertoo Ronjalle, mitä ryöväri

oikeastaan tekee. Kun Ronja hyppää Helvetinkuilun yli pelastaakseen Birkin, Matiaksen halun maailman kannalta hyppy on ei-toivottu toiminta, sillä se osoittaa, että Ronja ei hyväksy Matiaksen tekoa. Ryanin mukaan halun maailma on neutraalissa suhteessa todellisen maailman kanssa, kun hahmo pitää tarinamaailman todellisen maailman tilaa hyväksyttävänä eikä halujen toteutumattomuus johda huonoihin tilanteisiin. Tästä esimerkkinä voi pitää tilannetta, jossa Ronja ei ajattele metsästä enää omistavalla tavalla. Hän hyväksyy sen, että jakaa metsän niin sen eläinten kuin Birkin kanssa. Ryan jatkaa edelleen, että halun maailma on kerroksittainen rakennelma useissa tilanteissa ja eri toiminnat asetetaan järjestykseen haluttavuuden asteen mukaan (1991, 118). Koska *Ronja, ryövärintytär* ei seuraa tiukasti rakenteeltaan esimerkiksi tyypillistä satua, halun maailman tilojen ja toimintojen asettaminen järjestykseen tietyn kaavan mukaisesti on haastavaa. Tästä huolimatta Ronjan halun maailmasta on kerroksittainen, ja olotilojen haluttavuuden asteita voi tarkastella Lindgrenin teoksen sisällä. Kompleksisuus halun maailmassa ilmenee Ronjan kohdalla esimerkiksi teoksen huippukohdassa, joka sijoittuu Helvetinkuilulle. Ajatus ”veljen” menettämisestä johtaa siihen, että Ronja nousee isäänsä vastaan hyppäämällä Helvetinkuilun yli. Ronjan järjestyksessä ”isättömyys” on astetta parempi tila kuin se, ettei hänellä olisi enää veljeä.

Ryanin määrittelemä toinen mallimaailman tyyppi on moraalisten arvojen maailma. Moraalisten arvojen maailmassa hahmo määrittelee sen, minkä on hänen mielestään hyvää tai paha tietyn ryhmän kaikille jäsenille. Moraalisten arvojen maailma erittelee hahmon toiminnan moraaliset ”ansiot” ja ”velat” (1985, 729). Birk ja Ronja muodostavat yhden ryhmän, jolla on oma moraalinen ja velvollisuuksien maailmansa. Ryhmän muodostuminen varmistuu, kun he sopivat olevansa ”veli” ja ”sisar”. He ovat omassa ryhmässään tasa-arvoisia ja määrittelevät yhdessä ryhmän perustavanlaatuiset moraaliset arvot ja velvollisuudet. Tämän vuoksi Ronjan ja Birkin ryhmää lähestyttäessä moraalinen maailma ja velvollisuuden maailma yhtenevät. Heidän jakamansa velvollisuuksien maailman keskeisenä esimerkkinä voi käyttää vastavuoroisia pelastamisia. Kun Ronja ja Birk tapaavat ensimmäisen kerran, Ronja pelastaa Birkin hengen Birkin pudotessa Helvetinkuiluun. Tässä vaiheessa Birk on ”velkaa” Ronjalle. Ronjan joutuessa maahiaisten laulun valtaan metsässä Birk tasoittaa tilanteen pelastamalla puolestaan Ronjan. Talvella Ronja tiivistää ajattelemansa moraalisen maailman periaatteen, joka koskee Birkin ja Ronjan muodostamaa ryhmää:

”Ja, snäll så man aldrig har sätt maken! Hur många gånger tänker du rädda mitt liv, syster mi?”

”Lika många gånger som du räddar mitt”, sa Ronja. ”Det är bara så att vi inte klarar oss utan varann. Det har jag förstått nu.” (Lindgren 1981, 98)

Lainaamassani kohdassa Ronja tiivistää paitsi Ronjan moraalisen maailman arvon myös Ronjan ja Birkin muodostaman yhteisön keskeisen velvollisuuden maailman periaatteen. Vastavuoroiset pelastamiset ja yhteistyö luovat perustan Ronjan ja Birkin muodostamalle ryhmälle. Ronjan kommentin avulla lukija ymmärtää esimerkiksi sen, miksi Ronja hyppää Helvetinkuilun yli ja antautuu vangiksi Borkaryöväreille. Ronjan velvollisuus Birkiä kohtaan painaa enemmän kuin Matiaksen määrittelemän velvollisuuden noudattaminen.

Ryanin mukaan yksilön kuuluessa useisiin ryhmiin hänen moraalisten arvojen maailmansa avaa mahdollisuuden olla moraalisesti monitulkintainen. Tällöin hahmon moraalisten arvojen maailma on samanaikaisesti positiivinen toiselle ryhmälle, kun taas toiselle ryhmälle se on vahingollinen (1985, 729). Koska Ronja kuuluu myös Matiaksen yhteisöön, joten voi pohtia, onko Birkin pelastaminen Helvetinkuilusta vahingollista Matiaksen yhteisölle. Birkin pelastaminen rikkoo Matiaksen yhteisön velvollisuuksien maailmaa, sillä Birkin kuuluu Borkaryöväreihin ja vihanpito Borkaryöväreiden kanssa kuuluu Matiaksen yhteisön velvollisuuksien maailmaan. Tästä lähtökohdasta katsottuna Birkin pelastaminen on vahingollista Matiaksen yhteisölle. On kuitenkin lisättävä, että pitkällä tähtäimellä teko ei ollut Matiaksen yhteisöllekään vahingollista. Birk pelastaa Ronjan myöhemmin useaan otteeseen, ja Ronjan menettäminen olisi Matiaksen yhteisölle vahingollisempaa.

Ronja ottaa kantaa myös lopullisen, yhdistettyjen ryöväryhteisöjen moraalisten arvojen maailmaan: ””Jag tycker att det finurligaste vore att sluta röva”, sa Ronja. ”Det har jag alltid tyckt”” (Lindgren 1981, 218). Ronjan lausunto ei vaikuta Matiaksen johtamaan yhteisöön, mutta se on tulevaisuuden kannalta tärkeä, sillä myöskään Birk ei halua jatkaa ryöväysperinnettä. Ronjan moraalisten arvojen maailma eroaa Matiaksen moraalisesta maailmasta, ja tämän vuoksi tulevaisuus on erilainen.

Kolmas Ryanin määrittelemä mallimaailman tyyppi on velvollisuuden maailma. Velvollisuuden maailmassa yksilö vastaanottaa ryhmältä itseltään tai sen hallitsijalta ne arvot, jotka määrittävät sen, mikä on ryhmälle hyväksi tai pahaksi. Velvollisuuden maailma ei näin ollen ole yksilön luomus, vaan sopimus, joka sitoo hänet ryhmään. Velvollisuuksien periaatteiden loukkaaminen hävitetään laillisella rangaistuksella ja yhteisö palkitsee ansiot asianmukaisesti (1985, 729–730).

Matiaksen yhteisöä tarkasteltaessa velvollisuuksiin liittyviä sääntöjä on kolme. Velvollisuuksien maailman auktoriteettina toimii Matias. Ensimmäinen yhteisön jäsenien velvollisuuksiin liittyvä arvo on suhtautuminen Ronjaan positiivisesti: ”Då förstod alla rövarena att det här barnet fick man inte komma och anmärka på, om man ville hålla Mattis vid gott humör” (Lindgren 1981, 9). Koska Matias pitää Ronjaa ihmeellisenä ja hyvänä yksilönä, muidenkin tulee suhtautua Ronjaan samalla tavalla, sillä Matiaksen suuttaminen ei ole hyvä asia yhteisölle. Myöhemmin Matias rikkoo itse tätä velvollisuutta kieltäessään tyttärensä. Arvo säilyy kuitenkin velvollisuuksien maailmassa, sillä Matias tunnustaa Ronjan jälleen tyttäreksensä teoksen loppupuolella. Kaksi muuta velvollisuuden maailmaan kuuluvaa arvoa määritellään seuraavassa lainauksessa:

Borka, det var ärkefienden. Så som Borkas far och farfar hade varit ärkefiender till Mattis far och farfar, ja, långt bortom mannaminne hade Borkaätten och Mattisätten legat i luven på varann. Rövare hade de varit i alla tider och en förskräckelse för hederligt folk som med sina hästar och vagnar och foror måste fram genom de djupa skogarna där de höll till. (Lindgren 1981, 14)

Matias jatkaa sekä ryöväysperinnettä että vihollisuutta Borkan kanssa. Matiaksen yhteisöön kuuluvat jäsenet jakavat nämä arvot siihen asti, kunnes Ronja asettuu isäänsä vastaan. Ronjan kieltäytyessä ryöväysperinteen jatkamisesta konflikti ei ole suuri. Hän kykenee tästä huolimatta pysymään alkuperäisen yhteisönsä jäsenenä. Tätä sääntöä ei siis ole täysin välttämätöntä noudattaa kuuluakseen Matiaksen yhteisöön. Ronja ei ole ainoa poikkeus tästä velvollisuudesta, sillä myöskään Loviisa ei osallistu ryöväämiseen. Sen sijaan toisen velvollisuuksien maailman säännön rikkominen aiheuttaa romaanin keskeisen konfliktin. Ronja ystävystyy Birkin kanssa eikä jatka vihollisuutta Borkan yhteisöön kuuluvan jäsenen kanssa. Saadessaan tämän selville Helvetinkuilulle sijoittuvassa kohtauksessa Matias rankaisee Ronjaa tämän säännön rikkomisesta kieltämällä tyttärensä. Lukijan sympatia on kohtauksessa Ronjan puolella

velvollisuuden rikkomisesta huolimatta. Ronja on kyseenalaistanut jo suhteellisen pitkään vihanpidon Borkaryöväreiden kanssa, eikä Matias ole ollut halukas muuttamaan tätä velvollisuutta. Lopulta ensimmäiseksi mainitsemani velvollisuus (positiivinen suhtautuminen Ronjaan) osoittautuu tärkeämmäksi velvollisuudeksi ja Matias muuttaa velvollisuuden maailmaa siten, ettei vihanpito ryöväriyhteisöjen välillä koske Birkiä. Myöhemmin Matias muuttaa velvollisuuksien maailmaa enemmän ehdottaessaan Borkalle, että yhteisöt yhdistyisivät. Matiaksen pätevyyden velvollisuuksien maailman ja ryhmää yhdistävän sopimuksen auktoriteettina voi kyseenalaistaa. Ronja kehittyy ja muuttaa mallimaailmojensa elementtejä tarinan aikana luontevasti, kun taas Matias pakotetaan kehittymään ja muuttamaan yhteisössään vallitsevia arvoja. Matias ei olisi muuttanut yhteisönsä velvollisuuksien maailmaa ilman Ronjan vaikutusta.

2.1.5 Vaihtoehtoiset universumit

Tässä luvussa käsittelen viimeistä Ryanin erittelemää henkilöhahmojen mentaaliseen toimintaan sisältyvä maailman tyyppiä, joka vaihtoehtoinen universumi. Vaihtoehtoiset universumit ovat tärkeitä esimerkiksi henkilöhahmon rikkaan mielikuvituksen kuvauksen vuoksi. Tämän tyyppin maailmat toteutuvat kerrontatilanteessa, joka koostuu mielen luomuksista. Nämä luomukset sisältävät unet, hallusinaatiot, fantasiat, teeskentelypelit, hahmojen lukemat tai kirjoittamat tarinat sekä tosiasioiden vastaisten lausuntojen kautta luodut maailmat. Toisin kuin tiedon maailma ja mallimaailmat, vaihtoehtoiset universumit eivät pyöri tarinamaailman todellisuuden ympärillä, vaan ovat omia rakennelmiaan, joilla on oma todellinen maailmansa. Vaikka vaihtoehtoiset universumit tarjoavat poispääsyn todellisesta maailmasta, ne voivat täyttää metaforisesti tiedon tai halun maailman funktion arvostaen ensisijaista kertomuksen rakennelmaa (1985, 730; 1991, 119).

Ronja, ryövärintyttäressä vaihtoehtoiseihin universumeihin lukeutuvia kohtia on vain muutama ja ne ovat sidoksissa tavalla tai toisella romaanin päähenkilöön. Romaanin ensimmäisessä luvussa irrottaudutaan lyhyesti todellisuudesta Ronjan leikkiessä: ”Men Ronja satt tyst under bordet med sina kottar och stenar, och när hon såg rövarnas fötter i raggiga skinntossor lekte hon att de var hennes ostyriga getter” (Lindgren 1981, 15). Kertoja arvostaa tarinamaailman ensisijaista rakennetta, koska mainitsee päähenkilön leikkivän kyseisessä tilanteessa. Ronja on luonut vaihtoehtoisen universumin, jossa

ryöväreiden jalat ovat vuohia, mutta kerrontaratkaisun vuoksi vaihtoehtoiseen universumiin ei siirrytä kokovaltaisesti. Leikki kuvastaa Ronjan hahmottamistapaa ja käsitystä ympäristöstään. Hän on nähnyt vuohia ollessaan Loviisan kanssa tallissa, joten leikki perustuu Ronjan havaintoihin ja tietoon ympäröivästä maailmasta.

Ryanin mukaan vaihtoehtoiset universumit voivat täyttää metaforisesti tiedon maailman tai halun maailman funktion arvostaen ensisijaista kertomusta (1991, 119). Ensisijaisella kertomuksella tarkoitetaan Lindgrenin teoksen tapauksessa Ronjan tarinaa.

Vaihtoehtoisiin universumeihin kuuluvat muiden muassa Ronjan näkemät unet.

Ensimmäinen uni kuvataan hyvin lyhyesti. Ronja näkee unta maahisista ja niiden laulusta, muttei muista unesta herätessään mitään. Uni heijastaa aiemmin tapahtunutta todellisten maahisten kohtaamista ja tilannetta, jossa Birk on pelastanut Ronjan. Muiden unien todellisuuden logiikat eroavat ensisijaisen tarinamaailman logiikasta. Toisessa unessa Ronja on vaihtoehtoisessa universumissa jälleen pieni, mikä on mahdotonta ensisijaisen tarinamaailman todellisuuden lakien kannalta. Ronja kasvaa ruumiillisesti ja voi vanhentua ensisijaisen tarinan lakien mukaan, muttei voi palata takaisin pikkutyttöksi. Koska Ronja tunnistaa itsensä unen pikkutyttöksi, voi sanoa, että hän toimii paitsi vaihtoehtoisen universumin luojana myös aktiivisena toimijana luodussa maailmassa. Uni täydentää metaforisesti Ronjan tiedon maailmaa. Unen kautta lukija täydentää Ronjan tiedon maailmaa. Ronja ymmärtää, ettei Matias ole käsittänyt Ronjan kasvua ja että Matias näkee hänet edelleen pikkutyttönä, omana Ronjanaan. Palaan Ronjan näkemään uneen luvussa 2.3. Toinen Ronjan näkemä uni on painajainen: ”En natt såg hon Birk ligga bäddad i snö, vit i ansiktet och med rimfrost i håret. Hon vaknade med ett skrik” (Lindgren 1981, 205). Ronja toimii jälleen vaihtoehtoisen universumin luojana, muttei tällä kerralla osallistu itse unen tapahtumiin. Uni kuvaa Ronjan tiedon maailmaa siitä, mitä tulee tapahtumaan, jos he jäävät Karhuluolaan talveksi.

Leikin ja unien lisäksi teoksesta on löydettävissä myös kolmas erilainen vaihtoehtoiseen universumiin kuuluva kohta. Tämä on Kalju-Pietun Ronjalle kertoma tarina:

”Du min fröjd och glädje”, sa han. ”När jag var ung och höll till skogen precis som du, såkade jag en rädda livet på en liten grådvärg som vittorna nödvändigt ville ta ihjäl. Nog för att grådvärgar är ett byke, men den här var annorlunda, och tacksam var han efteråt så att jag kunde bli av med honom. Han envisades och ville ge mej... nä, si där har vi

Mattis”, sa Skalle-Per, För nu stod Mattis i dörröppningen och ville veta var Ronja blev så länge. Festen var slut, och det var tid för Vargsången.
”Först måste jag höra färdigt den här sagan”, sa Ronja. (Lindgren 1981, 230)

Ronja määrittelee kertomuksen saduksi, mikä on selvin merkki siitä, että kyseessä on vaihtoehtoinen universumi. Ronja ei osallistu luodun kertomuksen maailmaan, vaan toimii ainoastaan sadun kuuntelijana. Kiiholliseksi kuvattu männiäinen on vastoin ensisijaisen tarinamaailman logiikkaa, jossa männiäiset ovat yksi Matiaksenmetsän vaaroista. Kysymys siitä, onko Kalju-Pietun kertoma tarina totta vai ei, jää avoimeksi.

Tarinamaailman universumin modaalisen rakenteen problemaattisuus tulee esiin kohtauksessa, jossa Ronja kuulee maahisten laulun ensimmäistä kertaa. Maahiset olentoina kuuluvat tarinamaailman todellisuuteen. Kysymys siitä, kertooko niiden laulama laulu tarinamaailman todellisuudesta vaihtoehtoiseen universumiin kuuluvan tarinan, on ongelmallisempi, sillä sen sisältöä ei kerrota suoraan tekstissä. Maahiaisten laulu vaikuttaa Ronjan mielialaan ja toimintaan. Ennen laulua hän oli peloissaan tarinamaailman todellisuudessa, mutta laulun kuullessaan Ronjan pelko katoaa. Tämä viittaisi siihen, että maahiaisten laulu lukeutuisi vaihtoehtoiseksi universumiksi. Seuraava lause vahvistaa tätä näkemystä: ”Hon ville leva med deras sånger, om hon så måste bo i underjurdens livet ut” (Lindgren 1981, 59). Maahiaisten laulujen ”lakien” mukaan eletty elämä eroaa maan päällä eletyn elämän laeista.

2.2 Yksilöllisyys

Tässä luvussa tutkin Ronjan hahmon yksilöllisyyttä Uri Margolinin teoriaa apuna käyttäen. Yksilöllisyyteen liittyvät kysymykset koskevat henkilöahmon fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksia, jota pyrin tässä luvussa erittelemään. Margolinin mukaan yksilön olemassaolon vakiinnuttaminen tarinamaailmassa on välttämätön, muttei riittävä edellytys täysimittaiselle henkilöahmolle, sillä tässä vaiheessa hahmosta ei voi sanoa mitään. Jotta henkilöahmosta voidaan puhua, hahmon yksilöiminen, toisin sanoen viittausilmaisujen avulla poimitut yksilöön kohdistetut ominaisuudet, ovat keskeisiä. Kaunokirjallisuuden analyysin kannalta on hyödyllistä jaotella henkilöahmon ominaisuudet useisiin ulottuvuuksiin: fyysiseen, käytökseen (toimintaan liittyvään), kommunikatiiviseen sekä mentaaliseen ulottuvuuteen. Prototyypinen henkilöahmo on ihmismäisen ulkoasun omaava olio, joka omaa mentaalisen tilan ja

joka on rajattu vallitsevilla kulttuurisilla konsepteilla. Ulkoiset osatekijät ovat näkyviä muille tarinamaailman osallistujille, kun taas sisäisiin osatekijöihin on pääsy vain kertojalla. Sekä ulkoiset että sisäiset osatekijät voivat olla hetkellisiä tai kestäviä. Ominaisuuksien ja muutosten on oltava johdonmukaisia tarinamaailman puitteissa. Henkilöhahmolla voi olla periaatteessa mitä tahansa ominaisuuksia näistä ulottuvuuksista, mutta yhdistelmä ei voi olla sattumanvarainen. (2007, 72, 73). Tässä alaluvussa käyn läpi päähenkilön ominaisuuksien ulottuvuuksia. Pysin selvittämään myös niitä Ronjan piirteitä, jotka erottavat hänet muista henkilöhahmoista. Henkilöhahmon ominaisuuksien erittelemisen haasteena on se, että hahmo rakentuu lukijan ja tekstin vuorovaikutuksessa. Eri lukijat kiinnittävät mahdollisesti huomiota eri asioihin, ja tämän vuoksi erityisesti käsitys hahmon mentaalisen ulottuvuuden ominaisuuksista saattaa vaihdella lukijoiden välillä.

Ronja edustaa Margolinin määritelmän mukaista prototyyppistä ihmishahmoa. Ronjan ulkonäön kuvaus kuuluu fyysisen ulottuvuuden piiriin. Ulkonäön kuvaus toteutuu lähes aina toisen henkilöhahmon toimiessa fokalisoijana tai dialogiin sisältyvänä kommenttina. Tarkin ulkonäköön liittyvä kuvaus sisältyy romaanin ensimmäiseen lukuun: ”Han stod där och såg med förundran hennes klara ögon, hennes lilla mun, hennes svarta hårtofsar, hennes hjälplösa händer, och han ryste av kärlek” (Lindgren 1981, 7). Vastasyntyneen Ronjan kuvaus kertoo kuitenkin yhtä paljon Matiaksesta kuin Ronjastakin. Matias toimii kohdassa fokalisoijana, ja keskeistä on paitsi vauvan ulkonäkö myös Matiaksen rakkaus Ronja-vauvaan. Koska Ronja kasvaa fyysisesti paljon ensimmäisen luvun aikana, myöhemmin tapahtuvat ulkonäön kuvaukset ovat hahmon kannalta merkittävämpiä.

Myöhemmät ulkonäön kuvaukset tekstissä perustuvat yksityiskohtien mainitsemiseen sekä vertauksiin: ”Hon är vacker som en liten vittra, håll med om det! Lika smidig, lika mörkögd och lika svarthårig. Ni har aldgrig sett maken till grann unge, håll med om det!” (Lindgren 1981, 15). Matiaksen kommenttiin on suhtauduttava tietyllä varauksella ja yhteneväisyyksiä on etsittävä muualta tekstistä. Ronjaa verrataan ajattaraan useamman kerran teoksen aikana eri henkilöiden kautta, joten sen voi liittää Ronjan hahmoon. Koska ajattara on ylikuonnollinen olento, Ronjan kauneuden määrittelemine jää pitkälti lukijan mielikuvituksen varaan silloin, kun tarkastelee ainoastaan teoksen tekstiä. Ilon Wiklandin kuvitus tarjoaa huomattavasti yksityiskohtaisemman kuvan

Ronjan ulkonäöstä. Wiklandin kuvitus sisältää paitsi kuvia Ronjasta itsestään myös ajattarista. Näin lukija saa mahdollisuuden vertailla kuvia keskenään ja pohtia, onko Ronjassa ja ajattarissa visuaalista yhdennäköisyyttä.

Vaatekappaleiden mainitseminen kerronnassa antaa lukijalle informaatiota hahmon ulkomuodosta: ”Ronja kom i kläderna. Det gick fort, för hon hade inte mer att sätta sej över särken än en kort fölskinnskolt med hosor till. Och barfota gick hon alla dagar, ända tills snön kom” (Lindgren 1981, 47). Varsannahkakolttu ja -housut kuuluvat Ronjan ulkomuotoon kesällä. Asun materiaali ja sen yksinkertaisuus liittävät hahmon luontoon. Se, että Ronja liikkuu paljain jaloin, rinnastaa hahmon metsän eläimiin ja korostaa välitöntä yhteyttä luontoon. On kuitenkin huomattava, että vihjeet ulkomuodosta on yhdistetty toimintaan, sillä ruumiillisuus on olennainen osa Ronjan henkilöhahmon rakentumista. Toisaalta myös toiminta omalta osaltaan rakentaa henkilöhahmoa.

Åsa Nilsson-Skåve on tehnyt huomion, että teoksessa ihminen rinnastetaan usein eläimeen positiivisessa mielessä Ronjan kehityksen kuvauksessa (2015, 218).

Ulkonäköön viitattaessa hahmoa verrataan ajattaraan, mutta vertailu luontokappaleisiin ulottuu pidemmälle päähenkilön käytöksen ulottuvuuteen: ”Ronja aktade sej och övade sej mer än Mattis och Lovis visste om och blev till sist som ett friskt litet djur, vig och stark och inte rädd för någonting” (Lindgren 1981, 24). Hetken kuluttua eläinvertaus käytöksen ulottuvuudessa jatkuu: ”Nog kunde hon springa som en räva ---” (Lindgren 1981, 29). Ronjaa kuvaavat adjektiivit – terve, ketterä ja vahva – voidaan liittää hahmon luonnehdintaan, sillä lainaamassani kohdissa kerronnasta vastaa kaikkietävä kertoja, jota voi pitää puolueettomana ja arvovaltaisena ominaisuuksien osoittajana.

Eläinvertausten kautta lukijan annetaan ymmärtää, että ollessaan metsässä hänen käytöksensä muistuttaa metsän muiden asukkaiden käytöstä ja kuuluu näin ollen metsän miljööseen siinä missä metsän varsinaiset asukkaatkin. Matiaksenlinnassa ollessaan hän keskustelee, syö ja tanssii ryöväreiden kanssa, mikä viittaa siihen, että Ronja on sosiaalinen yhteisön jäsen.

Päähenkilö kommunikointikyky kehittyy merkittävästi romaanin ensimmäisessä luvussa. Kertoja osoittaa Ronjan puheenvuorot viittaustekniikoiden avulla, mikä takaa Ronjan kommunikatiivisen ulottuvuuden perustan. Yksilöllisyyttä lisäävät kertojan

kuvaus siitä, miten Ronja lausuu vuorosanansa. Salaman halkaistessa Matiaksenlinnan kahtia vastasyntynyt Ronja alkaa itkeä. Tätä voi pitää hahmon ensimmäisenä yrityksenä kommunikoida ympäristönsä kanssa. Matias ei käsitä Ronjan hätää eikä tiedä, mitä pitäisi tehdä. Loviisa sen sijaan ymmärtää kommunikointiyrityksen, ja alkaessaan imettää Ronjaa itku loppuukin. Ronjan viesti on vastaanotettu ja siihen on reagoitu. Seuraava kehitysaskel kommunikointikyvyssä tapahtuu pienen aikahypyn jälkeen siten, että Ronja itse ymmärtää ja reagoi muiden tarinamaailman toimijoihin. Ronja ei osaa vielä puhua, mutta ymmärtää Matiaksen tarkoittavan häntä tämän kutsuessa Ronjaa nimeltä, ja vastaa viestiin liikkumalla kohti Matiasta. Päähenkilön kommunikointikyvyn kehittyminen saavuttaa täyden mittansa tekstissä toisen aikahypyn jälkeen, joka sijoittuu ensimmäisen luvun loppuun. Ronja käy dialogin Matiaksen kanssa. Ronja on kykenevä paitsi ymmärtämään toisen tarinamaailman toimijan kieltä myös vastaamaan sanallisesti kontekstiin sopivalla tavalla. Matiaksen varoittaessa metsän vaaroista ja neuvoessa, mitä missäkin tilanteessa tulee tehdä, Ronja vastaa useaan kertaan: ”Ja, då så” (Lindgren 1981, 16). Toistuvan repliikin voi tulkita huolettomuudeksi. Ronja uskoo selviytyvänsä metsässä, vaikkei ole siellä ennen käyntykään. Ronja käyttää useasti seuraavaa sanontaa: ”Får åt pipsvängen har jag sagt”, sa Ronja och sprang därifrån utan att se sej om” (Lindgren 1981, 40). Sanonnan omaksuminen ja käyttäminen eri tilanteissa osoittaa Ronjan omaksuneen yhteisönsä kielenkäytön, sillä sanonta on yleinen Matiaksen yhteisössä. Ronjan kommunikatiivinen ulottuvuus muuttuu tarinan aikana. Tarinan alkupuolella hänen kielenkäyttönsä muistuttaa toisinaan Matiaksen puhetta, kun taas tarinan loppupuolella Ronja imitoi ajoittain Loviisan puhetyyliä. Sama pätee Ronjan käytökseen. Palaan aiheeseen luvussa 3.

Kertoja kuvaa Ronjan mentaalista ulottuvuutta useaan otteeseen monella eri tavalla. Margolinin mukaan mentaalinen ulottuvuus jakautuu hahmottamistapaan, emootioihin, tahtoon sekä kognitioon (2007, 73). Teoksen päähenkilön kuvauksesta on löydettävissä kaikki mentaalisen ulottuvuuden osa-alueet. Seuraavaksi käyn nämä osa-alueet läpi esimerkkien avulla. Ronjan emotionaalinen skaala on laaja. Ronja kokee teoksen tarinan aikana muiden muassa iloa, surua, pelkoa, vihaa ja rakkautta. Oli kyseessä sitten hetkellinen tai pysyvä tunne, Ronja kokee tunteet hyvin voimakkaasti. Tämän vuoksi Ronjaa voi kuvata intohimoiseksi. Yksi keskeisimmistä emootion ulottuvuuteen liittyvä seikoista on se, että Ronja opettelee olemaan pelkäämättä. Teoksen alkupuolella Ronja asettaa itsensä tilanteisiin, joissa hän on peloissaan, mutta harjoittelee selviytymistä siitä

huolimatta. Tämän vuoksi Ronjan keskeinen piirre on rohkeus. Ronjan pelkäämättä olemisen tavoite on keskeinen henkilöhaamon piirre, joka säilyy teoksen loppuun asti. Pelkäämättä olemisen tunne kytkeytyy Ronjan käytöksen ulottuvuuteen, jota käsittelin aiemmin.

Ronjan hahmottaa maailmaa useiden aistien kautta. Näkö-, kuulo- ja tuntoaisti ovat keskeisimmät Ronjan hahmottamistavan ulottuvuutta tarkasteltaessa. Ensimmäistä kertaa metsässä ollessaan näkeminen on ensimmäinen aisti, joka johtaa maailmankuvan muuttumiseen. Ronja ei kuitenkaan tyydy luonnon tarkkailijan rooliin, vaan haluaa itse toimia ja olla osa luontoa:

Vid tjärnen stannade hon hela dagen och gjorde där mycket som hon aldrig hade provat förr. Hon kastade grannkottar i vattnet och skrattade när hon märkte att hon kunde få dem att guppa iväg bara genom att plaska med fötterna. Roligare hade hon aldrig varit med om. Hennes fötter kändes så glada och fria när de fick plaska och ännu gladare när de fick klättra. (Lindgren 1981, 20)

Lainaamassani kohdassa nousee esiin Ronjan fyysisen aktiivisuuden lisäksi myös ruumiillisten tuntemusten keskeisyys hahmon rakentumisessa. Tarinan tässä vaiheessa lukijalla ei ole Ronjan luonteesta tai ulkonäöstä vielä kovin tarkkaa kuvaa. Hahmon ruumiillisten tuntemusten – kuten iloisilta ja vapailta tuntuvien jalkojen – kautta lukija täydentää kuvaansa Ronjasta. Koska iloisuus ja vapaus tuntuvat hahmon kehossa, ne voi liittää myös hahmon luonteeseen ja mielialaan.

Lukija voi eritellä Ronjan kognition ulottuvuuden ominaisuuksia hahmon kognitiivisten prosessien, muiden henkilöhaamojen tekemien kommenttien sekä hahmon toiminnan perusteella silloin, kun tämä kohtaa ongelmatilanteen. Kognitiivisia prosesseja kuvataan myös Ronjan mielenliikkeiden kautta. Ronja on neuvokas ongelmatilanteissa, mikä tulee esiin hahmon toiminnan ja dialogin kautta. Ronjan neuvokkuus näkyy esimerkiksi tilanteessa, jossa hän pelastaa Birkin Helvetinkuilusta. Loviisa kommentoi Ronjan kognition ulottuvuutta: ”Barnet är klokare än du, Mattis! Detta kan bara sluta med blodbad och elände, och vad ska det vara bra för?” (Lindgren 1981, 117). Myöhemmin tarinassa myös Kalju-Pietu kutsuu Ronjaa viisaaksi. Kahden eri henkilöhaamon kautta saadut yhtenevät lausunnot pyrkivät vakuuttamaan lukijan siitä, että viisaus on yksi Ronjan ominaisuuksista tarinan lopussa. Lukija yhtyy heidän mielipiteeseensä, sillä Ronjan (ja Birkin) näkemys tarinamaailman todellisuuden tulevaisuudesta vaikuttaa

paremmalta vaihtoehdolta kuin heidän isiensä jatkama perinteinen ryövääminen. Varmuus viisauden piirteestä tulee viimeistään silloin, kun kertoja kommentoi Ronjan ja Birkin olevan viisaampia kuin heidän vanhempansa (ks. Lindgren 1981, 237).

Ronja on voimakastahtoinen henkilöahmo ja ilmaisee tahtovansa useita asioita tarinan aikana. Hahmon päättäväisyys tulee esiin hahmon toiminnan kautta. Kun Ronja yrittää ratsastaa villihevosella ja epäonnistuu, hän yrittää uudelleen eri päivinä, kunnes onnistuu pysyttelemään villihevosensa selässä. Ronjan tahdon ulottuvuudessa tapahtuu muutos, kun hänen suhteensa Birkiin syvenee. Tahdon ulottuvuus muuttuu pysyvästi, kun Ronja ja Birk sopivat olevansa ”veli” ja ”sisar”. Ronja on saanut veljen, ja se on hänelle tärkeämpää kuin hänen – ja alkuperäisen yhteisönsä – aiempi toive toimittaa Borkaryövärit hemmettiin. Romaanin keskeinen konflikti isän ja tyttären välillä liittyy tahdon ulottuvuuteen: ”En far som hon kunde älska skulle hon inte heller ha” (Lindgren 1981, 128). Ronja on riippumaton oman yhteisönsä tahdosta ja osoittaa näin yksilöllisyytensä muiden tarinamaailman toimijoiden joukossa. Käsittelen kohtausta tarkemmin luvussa 3.

Margolinin mukaan makrotasolle siirryttäessä tehtävä on etsiä henkilöahmon ominaisuuksista kaavoja, joiden avulla hahmo voidaan liittää johonkin yleiseen kategoriaan. Biologisen lajin määritelmä on yleisin kategoria, jonka mukaan hahmo voidaan määrittellä. Tämän lisäksi hahmo voidaan luokitella muiden biologisten, kulttuuristen, sosiaalisten, toiminnallisten ja psykologisten ulottuvuuksien kautta (2007, 74 -75). Ronjan henkilöahmo on ihmislajin edustaja. Tarkentaen hänet voidaan luokitella naispuoliseksi ihmislajin edustajaksi. Kulttuuristen ja sosiaalisten konventioiden mukaan hänen voidaan sanoa edustavan lapsia. Määritelmää tarkennettaessa hahmon voi katsoa edustavan prinsessoja – onhan Matias, suuri ryöväriruhtinas, alun perin suunnitellut Ronjaa uudeksi ryöväriruhtinaaksi. Ronja edustaa myös tyttäriä, ja solmittuaan Birkin kanssa ystävyuden hänen voi katsoa edustavan myös siskoja. Makrotasolla toiminnallisten ja psykologisten ulottuvuuksien kautta lähestyttäessä hahmo on vaikein määrittellä. Hahmon kehityskulkua tarkasteltaessa hänet voi luokitella tarinan lopussa pasifistiksi, sillä Ronja ei jatka koston ja väkivallan kierrettä Borkaryöväreiden kanssa.

2.3 Erotettavuus

Tässä luvussa keskityn Ronjan ja yliluonnollisten olentojen erotettavuuteen Lindgenin teoksen tarinamaailmassa. Uri Margolin määrittelee kolme erotettavuuden aluetta kertomuksessa yksilöiden välillä: avaruusajallisen sijainnin, fyysiset ominaisuudet sekä mentaaliset ominaisuudet. Henkilöhahmojen tulee erottautua vähintään yhdeltä ominaisuudeltaan toisistaan (1990, 855; 2007, 74). Ronjan henkilöhahmon erotettavuus teoksessa on selkeä. Hän on teoksen alussa ainoa henkilöhahmo, joka on lapsi, ja erottuu siten muista. Birkin tullessa mukaan tarinaan sukupuoli on ensimmäinen seikka, joka erottaa hahmot toisistaan. Ronjan ja Birkin erotettavuutta toisistaan avaruusajallisesti on syytä tarkastella lyhyesti, sillä hahmot ovat syntyneet samana yönä. Ajallisesti erotettavuutta ei ole löydettävissä, joten erotettavuuden on löydettävä muualta. Syntymäpaikan sijainti erottaa kuitenkin hahmot toisistaan - Birk syntyy Borkametsässä ja Ronja Matiaksenlinnassa.

Mentaalinen ulottuvuus on selkeä vain kertojalle. Henkilöhahmojen tulee tunnistaa toisensa ulkomuodon perusteella. Tämä johtaa potentiaaliseen väärinkäsitykseen (Margolin 2007, 74). Väärinkäsityksen mahdollisuuden esimerkkinä toimivat muiden muassa kloonit. Erotettavuuden problematiikka tulee Lindgrenin teoksessa esille, kun tarkastelee metsän yliluonnollisia olentoja. Ajattarat, männiäiset ja kakkiaiset erottautuvat lajeina toisistaan. Lajien sisällä erotettavuus on hankalampaa. Esimerkiksi kaikki ajattarat näyttävät samalta, puhuvat samaan sävyyn sekä ovat kauniita ja vaarallisia. Voisi kenties sanoa, että ajattarat ovat yksi kollektiivinen henkilöhahmo. Erottautuminen toteutuu vain silloin, jos kertoja raportoi kahden eri ajattaran puhuvan.

Toisaalta voi kyseenalaistaa myös sen, voiko ajattarat luokitella edes henkilöhahmoiksi. Ajattarilla on repliikkejä, mutta ne rajoittuvat muutamaani eri lauseeseen ja ne toistavat itseään kehittymättä mihinkään suuntaan. Puhetaidon voi luokitella yliluonnollisen lajin ominaisuudeksi. Ne ovat useassa tarinan kohtauksessa potentiaalinen uhka, mutta ne eivät esitä ratkaisevaa roolia tapahtumien kulussa. Ronjan jäädessä lumihankeen kiinni talvella ajattara saapuu paikalle ja uhkailee Ronjaa, muttei saa Ronjaa irti. Ajattara lähtee ja lupaa palata myöhemmin paikalle siskojensa kanssa. Birk kuitenkin saapuu auttamaan Ronjaa, ja ajattaran viimeinen uhkaus osoittautuu turhaksi. Myöhemmin tarinassa ajattarat uhkaavat Birkiä ja Ronjaa hahmojen uidessa, mutta lopulliseksi,

todelliseksi vaaraksi osoittautuu Rutjankoski eivätkä ajattarat. Ajattarat kuuluvat näin ollen tarinamaailman todellisuuteen, mutta ne ovat loppujen lopuksi pikemminkin metsän miljööseen kuuluvia olentoja muiden metsäneläinten tavoin kuin varsinaisia yksilöllisiä henkilöitä.

2.4 Jatkuvuus ja samuus

Tässä luvussa tarkastelen Ronjan hahmon jatkuvuutta ja samuutta. Uri Margolinin mukaan kertojanaani ilmaisee arvion samuudesta. Muutoksen tapahtuessa henkilöissä kertoja säilyttää yksilön saman nimen tai viittaustekniikan. Tätä päätöstä voi tukea se, että kertojan on mahdollista seurata yksilön yhtenäistä polkua ajassa ja paikassa. Normaalisti henkilöitä identifioivat itsensä sisältä päin (mentaalinen ulottuvuus), joten niin kauan kuin he säilyttävät muistonsa menneisyytensä kokemuksista he ajattelevat itsestään samana jatkuvana yksilönä, vaikka heidän kehonsa on radikaalisti muuttunut (2007, 75). Tässä alaluvussa tarkastelen Ronjan hahmoa kiinnittämällä huomiota päähenkilön ominaisuuksien ja kehityksen jatkuvuuteen ja samuuteen.

Romaanin ensimmäisessä luvussa Ronja kehittyy radikaalisti sekä fyysisesti että psyykkisesti. Ronjan hahmon jatkuvuuden perustana toimivat viittaustekniikat. Hahmoon viitataan paitsi samalla erisnimellä myös lapsena. Viittaus lapseen toimii erotettavuuden kannalta tarinan alussa siksi, että Ronja on tarinamaailman ainoa lapsi. Kerrontaan sisältyy muutamia ajan kulumiseen viittaavia ilmaisuja, jotka helpottavat hahmossa tapahtuvien radikaalien muutosten hyväksymistä. Ensimmäisen luvun jälkeen Ronjassa tapahtuvat muutokset tapahtuvat kerronnassa asteittain ja hienovaraisemmin. Ronjan ja Birkin muutettua metsään Helvetinkuilun ratkaisevan konfliktin jälkeen Ronja näkee unen:

Om natten drömde hon att Mattis satt ensam mitt ute i en mörk, svart skog och grät så att det blev en källa vid hans fötter. Och djupt nere i den källan satt hon själv och var liten igen och lekte med kottar och stenar som hon hade fått av honom. (Lindgren 1981, 154)

Kohta ilmentää Ronjan hahmon jatkuvuuden ja sen, että Ronja identifioi itsensä edelleen siihen pikkutyttöön, johon lukija tutustui teoksen alkupuolella. Unen metsän

pimeyden voi tulkita viittaavan Ronjan syntymäyön synkkään miljöökuvaukseen teoksen alkulauseessa, mikä vahvistaa Ronjan hahmon samuuden vaikutelmaa. Kohta tiivistää myös Ronjan käsittävän – ainakin alitajuisesti – sen, että Matias ei ennen Helvetinkuilun tapahtumia ymmärtänyt Ronjan vähittäistä itsenäistymistä ja kasvua. Matiakselle Ronja säilyi samana pikkutyttönä. Palaan aiheeseen tarkemmin luvussa 3.

Yksilöllisyyttä käsittelevässä luvussa osoitin, että yksi Ronjan ominaisuuksista oli terveenä oleminen. Tarinassa Ronja tulee kerran kipeäksi. Tapahtuma aiheuttaa näin ollen katkoksen hahmon jatkuvuuteen. Kaikki tietävä kertoja luonnehtii Ronjaa tämän parannuttua: ”Ronja var sej lik, bara lite mera tankfull än förut” (Lindgren 1981, 82). Pieni muutos on tapahtunut, mutta koska puolueeton kaikki tietävä kertoja kuvaa häntä myös samanlaiseksi kuin ennenkin, lukija hyväksyy Ronjan jatkuvuuden.

Margolin huomauttaa, että saman fiktionaalisen tarinamaailman osallistujien arviointi on rajoittunut yksilön fyysisiin, kommunikatiivisiin sekä käytökseen liittyviin ominaisuuksiin. Tämän vuoksi yksilön radikaali muutos näissä ulottuvuuksissa saattaa johtaa yksilön jatkuvuuden tai samuuden kieltämiseen (2007, 75). Tämä on keskeinen huomio *Ronja, ryövärintyttären* keskeisen konfliktin kannalta. Matias ei ole voinut lukijan tavoin seurata Ronjan mentaalisen ulottuvuuden muuttumista, joka on johtanut siihen, että Ronja ajattelee eri tavalla Birkistä kuin isänsä. Ronja on kyllä osittanut ulkoisia merkkejä muutoksesta kyseenalaistamalla isänsä ääneen kahdesti, mutta Matias ei ymmärrä tai huomaa Ronjassa tapahtunutta muutosta, joka olisi ollut mahdollista havaita näiden merkkien avulla. Kun asia vihdoin selviää Matiakselle Helvetinkuilun kohtauksessa, hän kieltää Ronjan hahmon identiteetin perustan: ”Jag har inget barn”, sa Mattis (Lindgren 1981, 131). Tarinan loppupuolella Matias kuitenkin tunnustaa Ronjan jälleen lapsekseen ja samanaikaisesti tunnustaa Ronjan hahmon samuuden maailmankatsomuksen muutoksista huolimatta.

Margolin nostaa artikkelissaan kysymykset samuuteen liittyviä kysymyksiä: voiko sama yksilö olla olemassa eri fiktionaalisisissa maailmoissa, onko yksilöstä olemassa yksi versio per luotu fiktionaalinen maailma, vai pikemminkin yksi originaali yksilö ja hänen kaksoiskappaleitaan on sitten muissa maailmoissa? Margolinin mukaan viimeksi mainittu vaihtoehto eli kaksoiskappaleiden mahdollisuus on järkevin. Tämän näkökannan mukaan samuus ei voi ulottua eri maailmojen halki, mutta yksilö

maailmassa B voi hyvinkin olla kaksoiskappale maailmasta A, joka on hänen alkuperäisen kaimansa maailma. Tiettyjen ehtojen, kuten esimerkiksi merkittävimpien luokittelevien ominaisuuksien on täytyttävä, kuten myös hahmon rooli tapahtumien dynamiikassa (2007, 75–76).

Astrid Lindgrenin Ronjan henkilöahmon versioita voi löytää teoksesta tehdyistä adaptaatioista. Merkittävin näistä lienee Astrid Lindgrenin käsikirjoittama ja Tage Danielssonin ohjaama elokuva vuodelta 1984. Romaanin adaptaatioiden päähenkilöitä vertailtaessa nousee esiin kysymys siitä, mitkä Ronjan ominaisuudet ovat keskeisiä ja merkittäviä hahmon olemuksen ja kehittymisen kannalta. Esimerkiksi romaanin Ronjalla on mustat hiukset, kun taas Danielssonin elokuvan Ronjalla on ruskeat hiukset. Olennaista siis on, että hahmolla on tummat hiukset, mutta hiusten musta väri ei ole välttämätön. Elokuvan juoni seuraa suhteellisen uskollisesti romaanin juonta, ja päähenkilön rooli tapahtumissa vastaa romaanin päähenkilön roolia.

Adaptaatioiden lisäksi Lindgrenin Ronjan kaksoiskappaleiden olemassaolosta ei voi sanoa täydellä varmuudella mitään. On kuitenkin löydettävissä ainakin yksi fiktiivinen hahmo, jonka esikuvana Lindgrenin Ronja on jossakin määrin toiminut. Tämä henkilöahmo on Onerva Salla Simukan teoksessa *Jäljellä* (2012). Kun Simukan teoksen päähenkilö Emmi tapaa Onervan, tämä muistuttaa Emmin mielestä ulkonäöltään Ronjaa. Onervan ikä, menneisyys sekä funktio teoksen tarinassa eivät kuitenkaan muistuta Lindgrenin Ronjan vastaavia ominaisuuksia. Tämän vuoksi Onervaa ei voi pitää Ronjan kaksoiskappaleena Simukan luomassa tarinamaailmassa.

Olen pyrkinyt luvussa 2 selvittämään Ronjan henkilöahmon rakentumisen perustaa Ryanin ja Margolinin tutkimuksia apuna käyttäen. Henkilöahmon rakentumisen jälkeen on hyvä siirtyä tutkimaan Ronjan kompleksisuutta ja kehittymistä, jotka täydentävät merkittävästi käsitystä Ronjasta.

3. Päähenkilön kompleksisuus ja kehittyminen

Tässä pääluvussa tutkin Ronjan kompleksisuutta ja kehittymistä. Luvussa 3.1 esittelen keskeiset teoreettiset lähtökohdat, joita ovat E. M. Forsterin jako litteisiin ja pyöreisiin hahmoihin sekä jako staattisiin ja pyöreisiin hahmoihin. Kun tutkin Ronjan yksilöllisiä piirteitä luvussa 2, hyödynsin Uri Margolinin erittelemiä henkilöhahmon ulottuvuuksia. Jatkan luvun 3 alaluvuissa Margolinin määrittelemien ulottuvuuksien hyödyntämistä. Tässä luvussa kuitenkin keskityn Ronjan kehitysprosessiin soveltaessani Margolinin henkilöhahmon ulottuvuuksia. Luvussa 3.2 keskityn Ronjan ja luonnon väliseen suhteeseen. Luvussa 3.3 tarkastelen Ronjan sukupuolta ja seksuaalisuutta. Luvussa 3.4 tutkin Ronjan moraalien kehittymistä.

3.1 Henkilöhahmon litteys/pyöreys sekä staattisuus/dynaamisuus

Tässä luvussa esittelen teoreettiset lähtökohdat, joita hyödynnän analysoidessani Ronjaa luvun 3 muissa alaluvuissa. Näitä ovat jako litteisiin ja pyöreisiin hahmoihin sekä henkilöhahmon staattisuus tai dynaamisuus. Litteän ja pyöreän henkilöhahmon jakoa käytti ensimmäisen kerran E. M. Forster teoksessaan *Aspects of the Novel*. Forsterin mukaan litteät hahmot rakentuvat yhden idean tai ominaisuuden varaan. Kun hahmolla on enemmän kuin yksi ominaisuus, lähestytään pyöreää hahmoa. Todella litteä hahmo voidaan kuvata yhdellä lauseella (1946, 104). Pyöreät hahmot ovat litteiden hahmojen vastakohtia. Heillä on näin ollen useita ominaisuuksia ja pyöreät hahmot kehittyvät tarinan aikana.

Nikolajevan mukaan staattisuuden ja dynaamisuuden jako lisättiin tutkimukseen myöhemmin. Dynaamiset hahmot muuttuvat tarinan aikana, kun taas staattiset hahmot eivät. Sekä päähenkilöhahmot että sivuhenkilöhahmot voivat olla staattisia tai dynaamisia (2002, 129, 130). On kuitenkin lisättävä, että jo Forster viittaa teoksessaan *Aspects of the Novel* pyöreiden hahmojen kykyyn yllättää lukija vakuuttavalla tavalla (1946, 118). Margolinin mukaan kaikki ominaisuudet eivät ole kestäviä vaan aikaan sidottuja. Ero staattisen ja dynaamisen hahmon välillä perustuu henkilöhahmossa tapahtuviin muutoksiin hahmon keskeisiä psykologisia piirteitä tarkasteltaessa (2007, 73).

Ronja, ryövärintyttären aiemmassa tutkimuksessa pyöreys/litteys –jakoa sekä staattisuus/dynaamisuus –jakoa on hyödyntänyt Marketta Keisu. Lisensiaatintyössään Keisu tarkastelee Ronjan hahmon nimeä, erittelee hahmon sisäisiä ja ulkoisia piirteitä, määrittelee Nikolajevan termien avulla hahmon staattiseksi, pyöreäksi hahmoksi sekä hyödyntää Nikolajevan kaavaa kaunokirjallisten henkilöahmojen miehisistä ja naisellisista ominaisuuksista tarkastellessaan Ronjaa sukupuolen näkökulmasta. Keisu tuo tutkimuksessaan esiin myös sen, miten eri-ikäiset lukijat Suomessa ja Ruotsissa kokevat ja muistavat Lindgrenin tyttöahmot (2008, 6, 137). Itse käsitelen Ronjaa dynaamisena ja pyöreänä henkilöahmona. Osoitin luvussa 2 sen, että Ronja omaa monia ominaisuuksia ja on siten pyöreä henkilöahmo. Tässä luvussa pyrin selvittämään Ronjan kompleksisuutta ja muutoksia, joita hän kokee tarinan aikana.

Selvittäessään pyöreän ja dynaamisen henkilöahmon käsitettä Maria Nikolajeva käyttää esimerkkinään Anna Shirleya teoksesta *Annan nuoruusvuodet*. Nikolajevan mukaan lukijan käsitykseen henkilöahmon kehittymisestä ei vaikuta ainoastaan se, että hahmo kasvaa vanhemmaksi. Kirjailija voi käyttää useita erilaisia keinoja rakentaakseen hahmosta kompleksisen paljastamalla hahmon piirteitä sekä tekemään lukijasta tietoisin henkilöahmon moraalisesta muutoksesta ja tämän muutoksen syistä. Tutkiessaan Vihervaaran Annan kehittymistä teoksen tarinan aikana Nikolajeva tuo esiin muiden muassa Annan mielipiteiden muuttumisen omasta nimestään, ominaisuuksistaan ja elämäkatsomuksestaan, Annan käytöksen muuttumisen, muiden henkilöahmojen suhtautumisen Annaan sekä Annan kielenkäytön muuttumisen (2002, 140–146). Seuraan Nikolajevan jalanjälkiä tarkastellessani Ronjan henkilöahmoa.

Lukija seuraa Ronjan kasvua romaanissa syntymästä yksitoistavuotiaaksi. Tarina keskittyy muutamaan viimeiseen vuoteen, jolloin merkittävimmät sisäisen elämän muutokset tapahtuvat. Seuraavissa alaluvuissa keskityn Ronjassa tapahtuviin muutoksiin eri teemojen kautta.

3.2 Ronja ja luonto

Luonnolla on suuri merkitys Ronjan yksilöllisen identiteetin muodostumisessa. Ronjan syntymä ukkosyönä liittyy hahmon luonnonilmiöön. Dramaattisen sään voi tulkita heijastavan Ronjan tulevaa emotionaalista elämää. Romaanin alkulause esittelee metsän, joka on merkittävä paitsi miljöönä myös Ronjan kehittymisen kannalta. Muut henkilöahmot antavat Ronjalle nimikkeitä, jotka pyrkivät heijastamaan ja määrittelemään henkilöahmon luonnetta. Ryöväriyhteisö tarjoaa päähenkilölle lähtökohdat identiteetin kehittymiselle. ”Åskvädersbarn” on nimitys, jota ajattarat käyttävät Ronjan syntyessä. Nimitys liittyy Ronjan hahmon luonnonilmiöön. Dramaattisen syntymän mukaan annettu määritelmä heijastaa myös Ronjan ja Birkin tekemää radikaalia päätöstä tulevaisuuden elämäntavan muutoksessa.

Metsä on paikka, jossa Ronjan henkilöahmo ottaa ensimmäiset itsenäistymisen askeleensa ja jossa hänen maailmankuvansa laajenee. Teoksen alussa Ronja uskoo, että linnan kivisali on koko maailma. Ensimmäisellä omalla retkellä hänen käsityksensä maailmasta muuttuu radikaalisti, kun hän näkee omin silmin metsän ja kokeilee uusia asioita:

Visst hade hon hört Mattis och Lovis tala om vad som fanns utanför Mattisborgen, älvén hade de talat om. Men inte förrän hon nu såg hur den med vilda forsar kom och brusande fram djupt under Mattisberget förstod hon vad älvar var. Skogen hade de talat om. Men inte förrän hon nu såg den så mörk och underlig med alla sina susande träd förstod hon vad skogar var, och hon skrattade tyst bara för att älvar och skogar fanns. (Lindgren 1981, 18)

Lainaamassani kohdassa yhdistyvät hahmottamistavan sekä kognitiivisen ulottuvuuden muutos. Hahmottamistavan kannalta käsitys metsästä muuttuu siten, että Ronja näkee sen ensimmäistä kertaa itse. Ennen hänen käsityksensä on perustunut Loviisan ja Matiaksen puheisiin. Hahmottamistapa metsästä kehittyy kuultuihin puheisiin perustuvasta mielikuvasta näköaistimukseen kautta saatuihin havaintoihin. Näköhavainnot vuorostaan vaikuttavat kognitiiviseen ulottuvuuteen. Ulkoinen merkki kognitiivisen ulottuvuuden muutoksesta on nauru. Reaktio on samanlainen Ronjan nähdessä Birkin ensimmäistä kertaa. Myöhemmin metsän hahmottaminen laajenee tuntoaistiin Ronjan kokeillessa puihin kiipeämistä sekä lammen veden polskuttamista (ks. luku 2).

Metsässä aistitut asiat vaikuttavat päähenkilön mielialaan ja toimintaan: ”Ronja kände de spåda björklöven dofta, det luktade gott, det luktade vår, och sådant blev hon glad av, därför hoppade hon” (Lindgren 1981, 155). Hajuaistin kautta saatu ärsyke vaikuttaa Ronjan mielialaan positiivisesti luoden ilon tunteen Ronjassa, ja ilon tunne saa hahmon hyppimään. Kohdasta voi havaita, kuinka eri mentaaliset ulottuvuudet yhdistyvät ulkoiseen käytökseen ulottuvuuteen, joka on näkyvä myös muille tarinamaailman toimijoille. Kertoja luo hahmottamistavan ja emotion ulottuvuuksien kautta syy-seuraussuhteen hahmon toiminnalle. Toinen tarinamaailman osallistuja, Birk, huomaa Ronjan hyppimisen, muttei ole tietoinen siitä, mikä on johtanut Ronjan hyppimiseen. Käytöksen ulottuvuus eli hyppiminen saa aikaan Ronjan ja Birkin välisen dialogin ja tarina jatkuu.

Maria Bergom-Larssonin mukaan Ronjan hahmon kehityskulku muistuttaa klassista kasvutarinaa, nuoren ihmisen tietä kypsytyteen käymällä läpi sarja koettelemuksia (1983, 286). Yhdyn Bergom-Larssonin lausuntoon. Monet Ronjan kohtaamat haasteet liittyvät luonnossa selviytymiseen ja metsän haasteista selviytyminen on merkittävä hahmon kehittymisen ja itsenäistymisen kannalta. Ensimmäisellä metsäretkellään Ronja pelkää männiäisiä ja epäonnistuu koettelemuksessa, sillä hän tarvitsee Matiaksen apua selvitäkseen siitä. Jatkossa Ronjan käytös on erilainen hänen kohdatessaan männiäisiä. Matias on selittänyt, miten männiäisiin tulee suhtautua ja Ronja on opetellut olemaan pelkäämättä niitä Matiaksenmetsässä. Ronja epäonnistuu metsän haasteista kahdesti myöhemminkin. Maahisten laulaessa Ronja joutuu niiden laulun valtaan, ja talvella hän jää lumikinokseen kiinni. Molemmilla kerroilla Birk pelastaa hänet. Birkin auttaessa häntä toisen kerran Ronja ilmaisee tarvitsevansa Birkiä: ”Gå inte ifrån mej! Gå aldrig ifrån mej mer!” (Lindgren 1981, 77). Epäonnistuminen metsän ulkoisessa haasteessa saa aikaan sen, että henkilöhahmo ilmaisee verbaalisesti ääneen sisäisessä elämässä tapahtuneen muutoksen. Ennen Ronjalle riitti yksinolo metsässä, mutta nyt hän kaipaa ja tarvitsee myös ikätoverinsa seuraa ja apua selvitäkseen metsässä.

Teoksen alussa Ronjan hahmo ajattelee metsästä omistavalla tavalla, jossa kaikki on häntä varten. Birk protestoi tätä ajattelutapaa vastaan ja huomauttaa Ronjalle, että metsän eläimet kuuluvat niille itselleen. Åsa Nilsson Skåven ekokriittisen luennan mukaan kohdan voi lukea uskontunnustuksena jokamiehenoikeuksille sekä kaikkien metsän asukkaiden tasa-arvoisille suhteille (2015, 217). Nilsson Skåven huomio on

merkittävä, mutta Ronjan henkilöihahmon kehittymistä tarkasteltaessa kohtaa on lähestyttävä eri tavalla. Kyse on opetushetkestä. Birk osoittaa, ettei Ronja ole kaiken keskipiste. Tämä näkemys maailmaan on Ronjalle uusi, sillä hänen asemansa romaanin toisessa tärkeässä miljöössä, Matiaksenlinnassa, on aina ollut erityinen. Birk tarjoaa Ronjalle vaihtoehdoisen tavan ajatella metsästä: metsä kuuluu kaikille, ei vain Ronjalle itselleen. Ronja ei kykene omaksumaan ajattelutapaa heti, vaan kieltää Birkin oikeuden metsään. Kohta on hyvä esimerkki siitä, että vaikka Ronja omaa luonnostaan useita positiivisia ominaisuuksia (ks. luku 2), hän ei ole täydellinen. Päähenkilön mentaalisissa ulottuvuuksissa on kehittymisen varaa. Birk tekeekin kohtauksessa arvion Ronjan kognitiivisesta ulottuvuudesta: ”Dessutom är det min skog! Och din skog, rövardotter, ja, din skog också! Men om du vill ha den för dej ensam, då är du dummare än jag trodde när jag först såg dej” (Lindgren 1981, 54). Birkin repliikki vihjaa, että Birk on jo aiemmin tehnyt arvion Ronjan ominaisuuksista. Birkin ensimmäistä arvota ei ole kuitenkaan välitetty lukijalle sen tapahtuessa. Seuraavana keväänä tilanne on muuttunut. Ronja ja Birk toimivat yhdessä metsässä, ja he jakavat metsän kaikkien olentojen kanssa harmoniassa: ”En huggormshona som snart skulle få ungar låg fredligt i solen alldeles nära. De störde henne inte, och hon störde inte dem. Våren var till för alla” (Lindgren 2000, 107). Tasa-arvoisen aseman hyväksyminen metsän eläinten kanssa mahdollistaa sen, että Ronja ja Birk pystyvät sopeutumaan elämään metsässä kokoaikaisesti, kun asuminen Matiaksenlinnassa osoittautuu liian hankalaksi.

Sillä, että Matias kieltää tyttärensä, on merkittävä vaikutus Ronjan sisäiseen elämään. ”Isättömyys” toimii Ronjan uuden elämänvaiheen laukaisijana. Ronjan muuttaessa Birkin kanssa metsään he perustavat oman, vaihtoehdoisen yhteisön, jossa koston kierre ei ole vallitseva ajatus. Teoksen alkupuolella Ronja harjoittelee luonnon ehdoilla elämistä metsäretkillään, mutta lopullinen sopeutuminen luontoon tapahtuu, kun Ronja ja Birk muuttavat Karhuluolaan. Selviytyminen metsässä on haasteellista, mutta toisaalta hahmoilla on myös täydellinen vapaus:

Nu var de mätta och varma, det var ljusaste morgon, och de var fria som fåglar. Det var som om de inte förrän nu hade fattat det. Allt det som hade varit så tungt och svårt den sista tiden hade de nu bakom sej, det tänkte de glömma, det ville de aldrig minnas mer. (Lindgren 1981, 147–148)

Kohdassa kuvataan henkilöihahmojen olotilaa fyysisen, kognitiivisen sekä emotionaalisen ulottuvuuksien kautta. Fyysisesti hahmot ovat vihdoinkin lämmenneet herättyään kylmänä

kesäaamuna. Eläinvertaus on suhteessa hahmojen emootion ulottuvuuteen. He ovat vapaita, ja vapauden tunne on ihmeellinen. Kaikki on mahdollista. Kognitiivisen ulottuvuuden muutosta kuvataan, kun hahmot ymmärtävät olevansa vapaita yhteisöjensä miljöön ikävästä tunnelmasta. Kognitiiviseen ulottuvuuteen voi katsoa kuuluvan myös aie unohtaa linnan miljöön tunnelma.

Metsän miljöö mahdollistaa henkilöhahmojen täydellisen vapauden. Luontoa ei kuitenkaan voi kontrolloida, ja luonnonvoimat ja -ilmiöt toimivat metsässä henkilöhahmojen toimintaa rajoittavana elementtinä. Ronja esimerkiksi tietää, että virta muuttuu liian voimakkaaksi Rutjankosken Paaden näkyessä, joten he eivät jatka uintia pidemmälle. Ajattarien hyökätessä Ronjan ja Birkin uidessa joessa he kuitenkin joutuvat voimakkaan virran vietäviksi: ”Och Ronja hörde bruset av stora vatten, det var Glumpafallets röst. Till det djupet fördes de nu av strömmarna, de var redan alltför nära, det visste Ronja, det såg hon. Och farten ökade, dånet också. Nu kunde hon känna det obevekliga suget från fallet” (Lindgren 1981, 189). Lainaamassani kohdassa Ronjan hahmottamistavan ulottuvuuden monipuolisuus esittää suurta osaa intensiivisen tunnelman ja jännityksen luomisessa. Ronja kuulee kosken ja tuntee veden virran voiman. Kognitiivinen ulottuvuus yhdistyy näkökykyyn: näköaistin avulla Ronja tietää, että he ovat aivan putouksen lähellä. Kohdassa Ronja ja Birk ovat täysin luonnon armoilla, eivätkä voi vaikuttaa virran voimaan millään tavalla. Voi sanoa, että hahmot ovat kohdassa symbioosissa luonnon kanssa. Puu, josta Ronja ja Birk pitelevät kiinni, osuu kuitenkin Rutjankosken Paateen. Hahmot ajautuvat lähemmäs rantaa, jossa virta ei ole niin voimakas ja he selviytyvät.

Ronjalla on vahva suhde luontoon koko teoksen tarinan ajan. Suhde on kuitenkin kompleksinen. Luonto tarjoaa mahdollisuuden itsenäiseen elämään ja vapauteen. Talven lähestyessä ympäristö muuttuu vähitellen viholliseksi. Matiaksen ja Ronjan sovinnon myötä suhde luontoon palaa takaisin positiiviseksi. Maria Andersson mainitsee tutkimuksessaan, että *Ronja, ryövärintyttären* metsää on tulkittu myös eräänlaisena sisäisenä maisemana, jossa yliluonnolliset olennot representoivat Ronjan persoonallisuuden erilaisia puolia. Kyselevien kakkiaisten voi ajatella esimerkiksi ruumiillistavan lapsen hämmennyksen vaikeatajuisessa maailmassa, kun taas ajattarat voi tulkita tytön tukahdutetuksi aggressiivisuudeksi (2012, 58). Yliluonnollisten

olentojen symbolistinen tulkinta on kiehtova, mutta omassa tutkimuksessani pitäydyn konkreettisemmässä luentatavassa.

3.3 Ronjan sukupuoli ja seksuaalisuus

Vivi Edström esittää isän ja tyttären välisen suhteen olevan teoksen tärkein ihmissuhde (1997, 201). Dorothee Brandt on samaa mieltä, mutta nimeää silti Birkin ja Ronjan rakkauskertomuksen tärkeimmäksi juonimotiiviksi (2009, 7–9). Ronjan ja Birkin välistä suhdetta voi lähestyä kahdella tavalla. Yksinkertaisinta on tarkastella sitä ystävyysuhteena. Teos sisältää kuitenkin kohtia, jotka ovat tulkittavissa siten, että Ronjan ja Birkin suhde on jotakin enemmän tai muuttumassa tulevaisuudessa rakkaussuhteeksi. Kerstin Lunggrenin teoksessa *Läs om Astrid Lindgren* (1992) Lindgren kertoo teoksen alkuvaiheista sekä Ronjan ja Birkin suhteesta näin: ”Jo, en rövarfamilj som har en dotter och en annan som har en son. Romeo och Julia upp i dagen alltså. Och de är näsvisa och retsamma mot varann först, men rätt som det är blir de goda vänner” (1992, 64). Kirjailijan vertaus William Shakespearen henkilöihämoihin vahvistaa omalta osaltaan Ronjan ja Birkin suhteen monitulkintaisuuden mahdollisuutta.

Kuten olen jo aikaisemmin tutkielmassani maininnut, Matias määrittelee Ronjan heti tämän syntymän jälkeen ”ryövärintyttäreksi”. Määritelmä määrittelee päähenkilön sukupuolen ja luo samalla kulttuurisen perustan Ronjan sukupuoli-identiteetille. Loviisa vastaa tiukasti Kalju-Pietulle tämän udellessa lapsen nimeä, jos lapsi olisikin ollut poika: ”Har jag bestämt att mitt barn ska heta Ronja, så *blir* det Ronja!” (Lindgren 1981, 7, kirjailijan kursiivi). Loviisan vastauksen voi tulkita siten, että Ronjan sukupuoli on ennalta määrätty. Matias määrittelee Ronjan ryövärintyttäreksi heti tämän syntymän jälkeen: ”En rövardotter, jubel och fröjd”, skrek Mattis” (Lindgren 1981, 6). Määritelmä annetaan positiiviseen sävyyn. Kohta määrittelee Ronjan tarinan alusta asti ensisijaisesti ”isän tytöksi”, sillä Ronjan äiti Loviisa ei osallistu ryöväämiseen. Birk viittaa Ronjan hahmoon nimityksellä ”rövardotter” useasti erityisesti tarinan alkupuolella. Tällöin Ronja kokee nimityksen osittain negatiivisena. Tämä tulee esiin Ronjan ajatuksissa hahmojen kohdattua toista kertaa metsässä, jolloin Birk kutsuu Ronjaa ensimmäistä kertaa tämän omalla nimellä: ”Se där, nu visste vad hon hette också! Nu var hon inte bara en rövardotter längre” (Lindgren 1981, 55). Ronja haluaa Birkin kohtelevan häntä yksilönä käyttämällä etunimeä, ei ryöväriyhteisön jäsenenä tai ”isän tyttönä”.

Birkiin tutustuminen ja tämän kanssa ystäväystyminen on tärkeä Ronjan kehityksen kannalta. Birk ei vaikuta ainoastaan Ronjan moraalikäsitteiden muuttamiseen, vaan myös Ronjan käsitykseen omasta sukupuolestaan. On merkittävä seikka, että Ronjan ensimmäinen reaktio Birkiin on positiivinen:

Ronja visste att hon inte var det enda barnet i världen. Bara i Mattisborgen var hon det och i Mattisskogen. Men Lovis hade sagt att på andra håll fanns det gott om ungar och av två olika sorter, såna som skulle bli Mattisar när de blev stora, och såna som skulle bli Lovisar. Självt skulle Ronja bli en Lovis. Men hon kände på sej att den där som satt och dinglade med benen över Helvetesgapet, han skulle bli en Mattis. Ännu hade han inte upptäckt henne. Ronja såg på honom där han satt. Och hon skrattade tyst för att han fanns. (Lindgren 1981, 31)

Hiljainen nauru on sama reaktio, jonka hän teki ensimmäisenä päivänään metsässä nähdessään uusia asioita. Jälleen henkilöahmon hahmottamistapa ja kognitiivinen ulottuvuus ovat yhteydessä toisiinsa. Birkin näkemisen seurauksena Ronja tunnistaa eri sukupuolet ja tiedostaa, kumman biologisen sukupuolen edustajia molemmat henkilöahmot ovat. Kohtauksessa Ronjalla varmistuu myös tieto siitä, ettei hän ole maailman ainoa lapsi. Hän rinnastaa itsensä Loviisaan ja Birkin Matiakseen. Tämä heijastaa tulevaa muutosta Ronjan käytöksessä ja puheessa.

Tapa, jolla Birk kutsuu Ronjaa ”söstra mi”(ks. Lindgren 1981, 78) muistuttaa muodoltaan Matiaksen omistavaa tapaa puhutella päähenkilöä: ”Ronja mi” (esim. Lindgren 1981, 13). Ronjan kehitystä tarkasteltaessa on tehtävä ero Matiaksen ja Birkin omistavissa kutsumistavoissa. Ronja syntyy Matiaksen yhteisöön. Hän on Matiaksen Ronja ja ryöväritytär, muttei vaikuta itse näihin määritelmiin aktiivisesti. Sen sijaan Ronja itse ilmaisee haluavansa Birkin olevan hänen veljensä. Ronja antaa luvan Birkin omistavaan kutsumistapaan ja vaikuttaa itse näin uuteen asemaansa tarinamaailmassa. Ystävyiden virallinen solmiminen Birkin kanssa heijastaa uutta vaihetta Ronjan elämässä. Ronja ei ole enää ainoastaan Matiaksen yhteisön jäsen, vaan kuuluu myös toiseen ryhmään, jonka muodostavat Ronja ja Birk. Hyväksyessään ”siskoksi” kutsumisen Ronja omaksuu feminiinisen identiteetin itse, ei vain alkuperäisen yhteisönsä käsitysten perusteella tehdyn oletuksen kautta.

Ronja yrittää kerran pukea sanoiksi kognitiivisen ulottuvuuden muutoksen, joka on toteutunut Birkin vaikutuksesta. Se jää kuitenkin keskeneräiseksi: ”Hade jag inte dej till min bror”, sa hon, ”så vet jag då inte...” (Lindgren 1981, 118). Repliikin voi tulkita

usealla tavalla. Birk ja Ronja ovat juuri ennen keskustelleet Borka- ja Matiasyhteisöjen välisestä vihanpidosta, ja Ronjan repliikki voi olla merkitä sitä, ettei hän tietäisi ilman Birkiä yhteisöjen olevan pohjimmiltaan samanlaisia. Toisena tulkintavaihtoehtona voi kuitenkin pitää sitä, että Ronja yrittää avata keskustelun uudesta aiheesta. Tällöin repliikki voi kuvastaa heräävän seksuaalisuuden tiedostamista. Tätä tulkintaa vahvistaa se, että Ronja on useimmiten sanavalmis eikä jätä repliikkejään kesken. Kolme pistettä tekstissä kuvaavat jotakin, minkä Ronja tiedostaa, muttei osaa vielä pukea sitä sanoiksi. Ronjan ajattelu on vasta muuttumassa kohti aikuisten ajattelutapaa, joten vaikka seksuaalisuus ei kuulu enää tuntemattoman alueeseen, se on edelleen sanomatonta. Birkin äidin kommentti sen sijaan kuvastaa aikuisten ajattelutapaa: ”Syster”, skrek Undis, ”jojo, det vet man hur det blir med det om ett par år!” (Lindgren 1981, 134).

Ollessaan vuorovaikutuksessa Birkin kanssa teoksen alkupuolella Ronjan käytös ja puhe muistuttaa Matiasta. Ystävyiden vakiintumisen jälkeen Ronja alkaa toisinaan sen sijaan ottaa mallia Loviisasta. Talvella hän kampa Birkin hiukset täikammalla, kuten Loviisa tekee Matiakselle. Muutettuaan Karhuluolaan Ronja kerää rahkasammalta loukkaantumisten varalta, kuten Loviisa. Loviisan toiminnan imitoiminen antaa ymmärtää, että Ronja omaksuu Loviisan roolin luontevasti. Vivi Edström huomioi tutkimuksessaan, että Loviisan rauhallinen, ironinen ääni tasapainottaa teoksen miehistä maailmaa (1992, 270). Ronja sanoo metsässä Birkille samalla tavalla kuin Loviisa Matiakselle: ”Nu är du väl mer än lovligt galen i alla fall!” (Lindgren 1981, 169). Repliikki heijastaa Ronjan omaksuvan kasvaessaan Loviisan ironisen suhtautumisen vastakkaiseen sukupuoleen.

Käsittelin Rutjankosken kohtausta aiemmin tutkimuksessani luonnon teeman kannalta. Kohtausta on kuitenkin merkittävä myös Ronjan ja Birkin välisen rakkaussuhteen ollessa tarkastelun aiheena. Rutjankosken kohtauksessa henkilöähahmot ovat hengenvaarassa ja tunnustavat rakkautensa:

”Söstra mi”, sa Birk.

Ronja hörde det inte, men hon såg det på hans läppar. Och fastän ingen av dem kunde höra ett ord, talade de med varann. Om sådant som måste säjas innan det var för sent. Om hur bra det var att älska någon så att man inte behövde vara rädd ens för det svåraste, det talade de om fast ingen av dem hörde ett enda ord. (Lindgren 1981, 192)

Kohdassa henkilöahmoja kuvataan useiden ulottuvuuksien avulla. Hahmottamistapa tulee esiin Ronjan nähdessä Birkin huulten liikkuvan. Kiinnostavaa lainatun kohdan kerronnassa on se, että kertoja raportoi, mitä hahmot eivät kuule. Ääneen lausutun dialogin kuuleminen lukeutuisi havaintotapaan, mutta kerrontaratkaisun vuoksi se ei lukeudu hahmottamistavan ulottuvuuteen. Kertoja raportoi Ronjan ja Birkin puhuvan keskenään, joka sisältyy kommunikatiiviseen ulottuvuuteen. Emootion ulottuvuus tulee esiin rakkaudentunnustuksen kautta. Rutjankosken kohtausten merkittävyyttä korostaa se, että siihen palataan tapahtuman jälkeen. Kun Ronja ja Birk palaavat Karhuluolalle ja Loviisa istuu siellä odottamassa, Ronja ei ole ainoastaan iloinen nähdessään hänet. Ronja olisi halunnut olla kahdestaan Birkin kanssa selvittyään Rutjankoskesta. Ronja palaa ajatuksissaan kohtaukseen silloin, kun hän on tehnyt sovinnon Matiaksen kanssa ja näkee surullisen Birkin. Siinä, missä Ronjan Helvetinkuilun hyppyä voi kutsua teoksen huippukohdaksi keskeisen konfliktin kannalta, Rutjankosken kohtausta voi kutsua Ronjan ja Birkin suhteen huippukohdaksi.

3.4 Ronjan moraali

Ronja on henkilöahmo, jolla on vahvoja mielipiteitä. Ne eivät aina tarinan alkupuolella perustu hänen omiin kokemuksiinsa, vaan ovat lujasti sidoksissa Matiaksen ja yhteisön mielipiteisiin. Keskeisin yhteisön jakama ajatus on vihanpidon jatkaminen Borkaryöväreiden kanssa. Ronja ei kyseenalaista oman yhteisönsä käsitystä. Kun hän saa tietää Birkin kuuluvan Borkayhteisöön, negatiivinen asenne muuttuu hallitsevaksi.

”Du är så lagom heller”, sa Ronja. ”Du och ditt Borkafäste! Far åt pipsvängen!”

Hon knöt näven och klämde till honom rakt över näsan.

Han log.

”Gör inte om det där, det råder jag dej till! Men du är snäll när du räddar livet på mej, det ska du ha tack för!” (Lindgren 1981, 39)

Ronja seuraa kohdassa yhteisönsä mallia sekä sanoillaan että teollaan. Borkan toimittaminen hemmettiin on Matiaksen yhteisössä toistuva uhkaus. Ronjan käytös kohtauksessa heijastaa henkilöahmon sisäistä konfliktia, jota hahmo ei kykene pukemaan sanoiksi. Ronja pelastaa Birkin, mutta sen jälkeen hän lyö Birkiä. Yhteisön odotukset ja oma positiivinen ensireaktio (nauru) ovat ristiriidassa. Ronja ratkaisee

ristiriidan väkivallan kautta, ja näin yhteisön odotukset osoittautuvat kohdassa hallitsevimmitiksi.

Oli kyseessä sitten hetkellinen tai pysyvä tunne, Ronja kokee tunteet hyvin voimakkaasti. Pysyvä muutos sekä Ronjan tahdon että emotionin ulottuvuudessa tapahtuu, kun Birkin ja Ronja sopivat olevansa ”veli” ja ”sisar”. Veljen saaminen vaikuttaa Ronjan sisäiseen elämään ratkaisevasti. Ronjan moraalinen ajattelu sekä elämäkatsomus muuttuvat. Ronja itsekin ihmettelee tapahtunutta muutosta: ”Hon längtade efter honom. Hur det nu hade blivit så, hon förstod det inte! Hon hade ju avskytt honom och önskat honom och alla Borkaryövare åt pipsvängen” (Lindgren 1981, 87). Kaipauksen tunne on tulkittavissa myös heräävään seksuaalisuuteen liittyvänä kaipauksena, mutta keskeisempää kohdassa on muuttuneen ajattelutavan tiedostaminen.

Matiaksen ja Birkin suhteet Ronjaan kehittyvät romaanissa rinnakkain eri suuntiin. Kun Ronjan ystävyys Birkin kanssa syvenee, Ronja alkaa vähitellen irrottautua isästään. Vastakkaisen osapuolen ymmärtäminen on tärkeää Ronjan kehityksen kannalta. Ronja ymmärtää Birkin avulla, etteivät Borkaryövärit ole ainoastaan pahoja. Tämä johtaa Ronjan ajattelutavan muutokseen siitä, miten ongelma Matias- ja Borkayhteisöjen välillä tulisi ratkaista. Birkin ja Ronjan suhteen vakiintumisen sekä ajattelutavan muuttumisen seurauksena on, että Ronja alkaa kyseenalaistaa yhteisönsä velvollisuuksien maailman, jonka auktoriteettina toimii Matias. Ronja kyseenalaistaa isänsä motiivit ja teot kahdesti ääneen. Ensimmäisessä Ronja raivostuu isänsä uhotessa jälleen kerran aikomusta tehdä loppu kaikista Borkaryöväreistä. Ronja on käsittänyt Birkin avulla sen, että Borkaryövärit vihaavat Matiasryöväreitä yhtä paljon kuin Matiasryövärit vihaavat Borkaryöväreitä. Vastakkaisen osapuolen ymmärtäminen on tärkeää Ronjan kehityksen kannalta. Hän yrittää saada Matiaksen ymmärtämään saman asian, mutta epäonnistuu. Toisen kerran Ronja kysyy, miksi Borka ja Matias haluavat toisensa hengiltä ja kyseenalaistaa väkivaltaisen vihanpidon: ”Och måste det nödvändigt ske med blodspill, så att alla stryker med innan ni ger er”, frågade Ronja. Finns det inget annat sätt?” (Lindgren 1981, 117). Replikki heijastaa pasifismia ja osoittaa Ronjan olevan kykenevä ajattelemaan koko yhteisön tulevaisuutta. Ronjan ja Matiaksen yksityiset moraaliset maailmat ovat joutuneet ristiriitaan. Ronja pyrkii välittämään oman katsantotapansa isälleen ja toimimaan tämän moraalisena kompassina. Matias ei

kuitenkaan käsitä viittausta pasifistiseen ratkaisuun. Ronja reagoi voimakkaasti Birkin sieppaamiseen:

”Du kan inte göra så”, skrek hon, och med knutna nävar slog hon Mattis var hon kom åt.
”Ditt odjur, du kan inte göra så!
Mattis släppte ner henne med en duns, nu hade han skrattat färdigt. Och ilskan tog honom så att han bleknade av det.
”Vad är det min dotter säger att jag inte kan göra”, frågade han hotfullt.
”Det ska jag säga dej”, skrek Ronja. ”Röva kan du göra, pengar och saker och vad skräp du vill, men människor kan du inte röva, för då vill jag inte vara din dotter mer.”
(Lindgren 1981, 121–122)

Matias kieltäytyy tunnustamasta tekoaan epäinhimilliseksi viitaten Birkiin ”käärmeensikiönä”. Hän ei tunnusta Birkin ihmisarvoa. Ronja puolestaan näkee Birkin ihmisarvon ja kykenee eläytymään Birkin asemaan. Ronjan käytöksen ulottuvuudessa on havaittavissa muutos. Ronja käyttää kohtauksessa toisen kerran väkivaltaa, ja sitä voi verrata aikaisempaan väkivallan käyttöön. Ensimmäisellä kerralla väkivallan käyttäminen johtui ristiriidasta yhteisön odotusten sekä omien tunteiden ristiriidasta. Sen sijaan toisella kerralla Ronja turvautuu väkivaltaan, koska hän puolustaa Birkiä. Ronjan käyttämä väkivalta ei liity koston, vaan on oikeutettu puolustuskyvyttömän, haavoittuneen Birkin takia. Ronjan käyttämän väkivallan luonne on muuttunut. Katkelma alustaa Helvetinkuilulla tapahtuvaa Ronjan irtiottoa isästään.

Ronja joutuu tilanteisiin, jossa vastakkaiset tunteet ovat ristiriidassa keskenään. Tämä lisää hahmon kompleksisuutta. Esimerkki tällaisesta tilanteesta on kohtaaminen, jossa Ronja menee nukkumaan sen jälkeen, kun Matias on siepanut Birkin. Ronjan saadessa tietää Matiaksen teosta kerronta luo vaikutelman vihan tunteesta Ronjan vuorosanojen ja tekojen kautta. Myöhemmin kuitenkin ilmenee, ettei Ronjan tunne-elämä ole niin yksioikoinen: ”Hon låg länge vaken och hatade sin far så att hon kände hjärtat krympa i bröstet. Men det är svårt att hata någon som man i alla livets dagar har älskat så mycket” (Lindgren 1981, 126).

Roni Natov kuvaa Helvetinkuilun kohtausta huipennukseksi ja uskaliaaksi teoksi, jossa Ronjan side Matiakseen rikkoutuu (Natov 2007, 98). Ronjan itsenäistymisen prosessia sekä moraalien muuttumista on pohjustettu tasaisesti tarinan aikana Ronjan pohdintahetkistä verbaaliseen kyseenalaistamiseen, joka huipentuu lopulta Helvetinkuilun hyppyyn. Matiakselle siteen rikkoutuminen tulee järkytyksenä, sillä hän ei ole huomannut merkkejä Ronjan etääntymisestä. Tämän vuoksi lisäksi Natovin

väitteeseen, että Ronjan side Matiakseen rikkoutuu kohtauksessa siksi, että Ronja uhmaa isäänsä julkisesti teollaan, eikä vain sanoilla:

En far som hon kunde älska skulle hon inte heller ha. Det gjorde också ont. Hon ville straffa Mattis för det och för att hon inte kunde vara hans dotter, å, hur hon ville att han skulle lida så som hon själv led och hur brinnande hon önskade at hon kunde förstöra allt för honom och göra om intet han hade tänkt ut!
Och med ens visste hon det. Visste vad hon skulle göra. En gång länge sen hade hon ju gjort det, och i raseri då också, men inte så utom sej som hon var nu. Nästan som i yrsel tog hon sats och flög över Helvetesgapet, Mattis såg det henne mitt i språnget, och ett skri bröt fram ur honom. (Lindgren 1981, 128 - 129)

Kohtauksessa yhdistyvät kolme mentaalista henkilöahmon ulottuvuutta, joihin lukijalla on pääsy kerronnan fokalisaatioratkaisun ansiosta. Emootion ulottuvuuteen kuuluu kipeä tunne, joka johtuu siitä, ettei voi enää rakastaa isäänsä. Emootion ulottuvuus on läheisessä yhteydessä tahdon ulottuvuuteen. Negatiivinen tunne johtuu Matiaksen teoista ja Ronja haluaa rangaista tätä negatiivisen tunteen tuottamisesta. Tahto rangaista Matiasta on uusi Ronjan hahmolle. Kognitiivinen ulottuvuuden kuvaus liittyy mukaan kohtaukseen, kun Ronja ajattelee menneitä tapahtumia ja tietää, mitä hänen on tehtävä. Ulottuvuuksien yhteisvaikutus johtaa hahmon konkreettiseen toimintaan, johon tarinamaailman muut toimijat kykenevät havaitsemaan ja reagoimaan. Lukijan kannalta teko on johdonmukainen, sillä hän on saanut seurata Ronjan kehittymisen prosessia.

Hyppy on Ronjan itsenäisyyden julistus, jonka jälkeen hahmo on viimein yksilö, joka omaa oman maailmankatsomuksensa. Birkin vangitseminen ei osu vain Ronjan tunteisiin, vaan se on hänestä myös moraalisesti väärin. Ronjan näkee Matiaksen syyllisenä, jota tulee rangaista. Hän ei kuitenkaan valitse fyysisen väkivallan tietä. Hän uhraa itsensä ja siteen isäänsä hyppäämällä Helvetinkuilun yli ja pakottaa Matiaksen asettumaan samaan asemaan, jossa vastapuoli hetki sitten oli. Matias on kykenemätön käsittelemään tunnetta ja kieltää tyttärensä. Ronjalle uhraus (hyppy) on tekona välttämätön. Se ei ole kuitenkaan helppo, sillä hän kykenee tekonsa jälkeen tuntemaan empatiaa isäänsä kohtaan. Dorotheé Brandtin analysoidessa Helvetinkuilun kohtausta hän toteaa, että Ronjan vetoisuus ei johdu ainoastaan rakkaudesta vangittuun, vaan kohtauksesta on havaittavissa myös yleinen humanitaarinen oikeudentunto (2009, 10). Yhdyn Brandtin analyysiin. Natovin ja Brandtin kommentteja lukuun ottamatta Helvetinkuilun kohtausta ei ole analysoitu, mikä on sangen outoa, sillä kyse on yksi teoksen merkittävimmistä kohtauksista.

Maria Bergom-Larsson käsittelee tutkimuksessaan rauhaa ja tulevaisuutta käsiteltäviä kysymyksiä. Bergom-Larssonin mukaan Ronjan tehtävä tarinassa on yhdistää Matiaksenlinnan puoliskot eli polariteetit ja tehdä se ilman väkivaltaa (1983, 292; 1983, 279). Yhdyn Bergom-Larssonin analyysiin. Ronja ja Birk eivät osallistu yhteisöjen väliseen vihanpitoon, vaan perustavat oman, vaihtoehdoisen yhteisön, jossa koston kierre ei ole vallitseva ajatus. Tällaisen yhteisön perustaminen on tärkeä merkkipaalu Ronjan ja Birkin edustaman tulevaisuuden kannalta. Polariteettien yhdistyminen alkaa, kun Matias pyytää Ronjaa palaamaan kotiin ja hyväksyy Ronjan ystävyuden Birkin kanssa. Polariteettien yhdistyminen kehittyy, kun Matias ehdottaa Borkalle yhteistyötä. Myöhemmin Matias ja Borka käyvät kaksintaistelun siitä, kumpi on yhdistyneiden ryöväryhteisöjen päällikkö. Koston kierre on loppunut, kyseessä on hallittu kaksintaistelu. Ronja ei kuitenkaan pidä ryöväriruhtinaan valinnasta väkivallan keinoin eikä halua tulla katsomaan kaksintaistelua: ”Jag vill inte se på när du knycklar till!” (Lindgren 1981, 221). Matias voittaa kaksintaistelun, ja yhteinen juhla saattaa päätökseen polariteettien yhdistymisen.

4. Päättäntö

Olen tutkimuksessani käsitellyt Astrid Lindgrenin *Ronja, ryövärintyttären* päähenkilöä eli Ronjaa. Luvussa 2 käsittelin Ronjaa mahdollisen maailmaan kuuluvana hypoteettisena henkilönä. Lindgrenin romaanissa hyödynnetään useita henkilöhahmon viittaustekniikoita. Näitä ovat Ronjan nimi, tarkka määritelmä ”ryövärintyttäreksi”, persoonapronominit sekä Ilon Wiklandin kuvitus. Kuvitus ja teksti ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja täydentävät toisiaan. Tämän jälkeen hyödynsin Marie-Laure Ryanin teoriaa tarinamaailman universumin modaalisesta rakenteesta ja tarkastelin päähenkilön olemassaolon luonnetta teoksessa kielen tasolla erottuvissa maailmoissa. Ronja toimii tarinamaailman todellisuudessa, ja lukija suhtautuu tarinamaailman todellisuuteen autonomisena alueena. Fiktiivisen autonomisen todellisuuden lisäksi Ronjan episteeminen maailma, mallimaailmat sekä vaihtoehtoiset universumit ovat olennainen osa romaania. Tarinamaailman modaalisen rakenteen jälkeen tutkin Ronjan yksilöllisyyttä. Erittelin hahmon keskeisiä piirteitä Uri Margolinin määrittelemien henkilöhahmon ulottuvuuksien mukaisesti. Ronjan ulkonäön keskeisiä piirteitä ovat erityisesti tummasilmäisyys ja mustat hiukset. Muita hahmon piirteitä ovat muiden muassa päättäväisyys, terveys, ketteryys sekä rohkeus. Ronjan erotettavuus on tarinassa selkeä, sillä hän on teoksen alussa ainoa lapsihenkilöhahmo. Birkin tullessa mukaan tarinaan sukupuoli on ensimmäinen seikka, joka erottaa heidät toisistaan. Ronja kasvaa ja kehittyy fyysisesti ja psyykkisesti teoksen tarinan aikana. Ronja ajattelee itseään samana, jatkuvana yksilönä. Tämän todistaa Ronjan näkemä uni, jossa hän identifioi itsensä unensa pikkutyttöksi. Toisinaan jatkuvuuden ja samuuden auktoriteettina toimii kaikkietävä kertoja.

Luvussa 3 tutkin päähenkilön kompleksisuutta ja kehittymistä Uri Margolinin määrittelemien ulottuvuuksien sekä Maria Nikolajevan tutkimusta apuna käyttäen. Lähestyin Ronjaa pyöreänä ja dynaamisena henkilöhahmona. Luonnolla on suuri rooli Ronjan yksilöllisen identiteetin kehittämisessä. Metsä on paikka, jossa hän ottaa ensimmäiset itsenäistymien askeleet. Henkilöhahmon hahmottamistapa ja kognitiivinen ulottuvuus kehittyvät merkittävästi ensimmäisen metsäretken aikana. Useat Ronjan kohtaamat konkreettiset haasteet liittyvät luonnossa selviytymiseen. Ronjalla on vahva suhde luontoon koko tarinan ajan. Ronjan sukupuolta ja seksuaalisuutta tutkittaessa Birkillä on merkittävä rooli. Ronjan käytös ja puhetapa muuttuu Birkin ystävyuden

vakiinnuttua. Ronja alkaa toisinaan jäljitellä Loviisan tekoja ja puhetapaa. Ronjan ja Birkin tarinaa voi tarkastella ystävyysnä tai rakkaustarinana. Ronjan moraalit muuttuvat teoksen aikana. Hänen mielipiteensä eivät aina perustu tarinan alkupuolella hänen omiin kokemuksiinsa, vaan ovat sidoksissa Matiaksen yhteisön mielipiteisiin. Birkin kanssa ystäväystyyttyään Ronja alkaa kyseenalaistaa vihanpidon Borkaryöväreiden kanssa. Kyseenalaistaminen johtaa Helvetinkuilun hyppyyn, joka on Ronjan itsenäisyyden julistus. Hahmo omaa oman moraalikäsitteensä ja on itsenäinen subjekti, ei ainoastaan ryöväryhteisön jäsen. Ronja ja Birk perustavat oman, rauhanomaisen yhteisön metsään. Polariteetit yhdistyvät, kun Matias hyväksyy Ronjan ja Birkin ystävyysn ja käy kaksintaistelun Borkan kanssa.

Vaikka *Ronja, ryövärintyttärestä* on tehty vuosien mittaan useita tutkimuksia, mahdollisten maailmojen teoriaan liittyvää tutkimusta ei teoksesta löydy. Tämä luo mahdollisuuden uuden tyyppiselle jatkotutkimukselle. Myös henkilöhahmoihin keskittävää tutkimusta on yllättävän vähän, vaikka jokainen aiempi tutkimus tekeekin tavalla tai toisella huomioita henkilöhahmoista.

LÄHTEET:

- ANDERSSON, MARIA 2012. "Flickans natur". Teoksessa *Till en evakuerad igelkott: Festskrift till Maria Nikolajeva*. Toim. Maria Lassen-Seger & Mia Österlund. Riika: Makadam förlag. 53–62.
- BRANDT, DOROTHÉE 2009. "Schwache Ronja – Starker Birg? Die Genderrelevanz der Macht in Jugendfreundschaften: Ronja Räubertochter von Astrid Lindgren im Lichte der Theorie Judith Butlers". *Interjuli* 02/09. 7–16.
<http://www.interjuli.de/de/assets/Artikel/0902%20Ideologie/03.%20Kapitel%20Brandt%20Genderrelevanz%20der%20Macht.pdf>. Luettu 11.3.2018.
- BERGOM-LARSSON, MARIA 1983. "Astrid Lindgren – en kärleksförklaring". Teoksessa *Kvinnornas litteraturhistoria*. Del 2/1900-talet. Tukholma: Författarförlaget. 276–293.
- BJORVAND, AGNES-MARGRETHE 1997. "De sterke jentene: Om kjønnsroller i Astrid Lindgrens Bøker om Pippi Långstrump og Ronja rövardotter". *Barnboken* 2/1997, 24–34.
- EDSTRÖM, VIVI 1992. *Vildtoring och lägereld*. Tukholma: Rabén & Sjögren.
- EDSTRÖM, VIVI 1997. *Astrid Lindgren och sagans makt*. Tukholma: Rabén & Sjögren.
- FORSTER, E. M. 1927. *The Aspects of the Novel*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- HALLBERG, KRISTIN 1998. "Änglaprinsessa och flickbyting: Några svenska flickskildringar". Teoksessa *Läs mig! Sluka mig!* Toim. Kristin Hallberg. Natur och kultur. 2. painos. Smedjebacken 2003. 99–150.
- KEISU, MARKETTA 2008. *Lisa i Bullerbyn, Madicken, Pippi Långstrump och Ronja Rövardotter: en studie av Astrid Lindgrens flickfigurer*. Lisensiaatintyö. Oulun yliopisto.
- LINDGREN, ASTRID 1981/2014. *Ronja Rövardotter*. Lettland: Rabén & Sjögren.
- LINDGREN, ASTRID 2000. *Ronja, ryövärintytär*. Suom. Tuula Taanila. 16. painos. Helsinki: WSOY.
- MARGOLIN, URI 1990. "Individuals in Narrative Worlds: An Ontological Perspective". *Poetics Today*. Vol. 11, No 4, Narratology Revisited 2. Duke University Press. 834–871.

<http://www.jstor.org.libproxy.helsinki.fi/stable/pdf/1773080.pdf?refreqid=excelsior:5850ddb007727ebce73a9f240b89e6a1>. Luettu 27.3.2018.

MARGOLIN, URI 2007. ”Character”. Teoksessa *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge; New York: Cambridge University Press. 66–79. https://www-cambridge-org.libproxy.helsinki.fi/core/services/aop-cambridge-core/content/view/A3F76236ACAE10B16F4887AED74965B3/9781139001533c05_p6-79_CBO.pdf/character.pdf. Luettu 28.3.2018.

NATOV, RONI 2007. ”Pippi and Ronia: Astrid Lindgren’s light and dark pastoral”. *Barnboken – Journal of Children’s Literature Research*. Volume 30, nos. 1-2. 92–99. <file:///C:/Users/Reetta/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/18NFLHO2/52-52-1-PB.pdf>. Luettu 11.3.2018.

NIKOLAJEVA, MARIA 2002. *The Rhetoric of Character in Children’s Literature*. Lanham, Maryland and London: The Scarecrow Press.

NILSSON SKÅVE, ÅSA 2015. ” ”i fred med allt liv”: En ekokritisk läsning av *Ronja rövardotter*”. Teoksessa *Nya läsningar av Astrid Lindgrens författarskap*. Toim, Helene Ehriander & Martin Hellström. Tukholma: Liber. 214–224.

RYAN, MARIE-LAURE 1985. ”The Modal Structure of Narrative Universes”. *Poetics Today*. Vol 6:4. 717–755. Luettu 28.2.2019.

RYAN, MARIE-LAURE 1991. *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Bloomington, Indiana University Press.

Painamattomat lähteet:

MIKKONEN, KAI 2017. Henkilöhahmo: taiteidenvälisiä kysymyksiä. Luentosarja. Helsingin yliopisto. Syksy 2017.